

**Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра політології і державного управління**

**Навчально-методична серія
«КАФЕДРА» № 88**

Анатолій Ключкович

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКИ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 – Політологія**

Ужгород 2024

УДК 32.01 (076)
ББК Ф01-211 р
К-52

Ключкович А. Загальна теорія політики: навчально-методичні рекомендації для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 052 – Політологія / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 88; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород: УжНУ, 2024. 70 с.

Розробник: *Ключкович Анатолій Юрійович*, доктор політичних наук, завідувач кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У навчально-методичних рекомендаціях з дисципліни «Загальна теорія політики» викладено матеріали для проведення лекційних і семінарських занять, організації самостійної та індивідуальної роботи студентів, а також здійснення різних видів контролю і оцінювання засвоєння знань. Навчально-методичні рекомендації адресовані студентам освітньої програми «Політологія» бакалаврського рівня вищої освіти (галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 052 – Політологія).

Рецензенти:

Остапець Юрій Олександрович, доктор політичних наук, професор, декан факультету суспільних наук ДВНЗ «УжНУ»

Левкулич Василь Васильович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії ДВНЗ «УжНУ»

Навчально-методичні рекомендації затверджено на засіданні кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет». *Протокол №4 від 5 грудня 2024 р.*

Схвалено науково-методичною комісією факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет». *Протокол №4 від 17 грудня 2024 р.*

Затверджено на засіданні Вченої ради факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет». *Протокол №4 від 18 грудня 2024 р.*

Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 88

© Ключкович Анатолій, 2024

© Навчально-методична серія «Кафедра», 2024

© Кафедра політології і державного управління УжНУ, 2024

ЗМІСТ

1. Вступ.....	4
2. Компетентності здобувачів вищої освіти.....	5
3. Очікувані результати навчання.....	6
4. Опис навчальної дисципліни.....	8
5. Тематичний план навчального курсу.....	9
6. Програма навчальної дисципліни.....	11
7. Плани та методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять.....	22
8. Завдання для самостійної та індивідуальної роботи.....	46
9. Тематика курсових робіт.....	49
10. Орієнтовний перелік питань для підсумкового семестрового контролю (екзамен).....	51
11. Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання	54
12. Рекомендовані джерела інформації	58

1. ВСТУП

Науково-теоретична підготовка є фундаментальною складовою професійного становлення фахівця у галузі політології, оскільки забезпечує глибоке розуміння політичних процесів і закономірностей їх розвитку, формує критичне мислення, здатність до аналітичної діяльності та застосування теоретичних знань на практиці. Курс «Загальна теорія політики» спрямований на формування у студентів фундаментальних знань про політику, політичні процеси та відносини, політичні інститути та політичні системи, а також на розвиток у студентів вмінь і навичок самостійної дослідницької діяльності та застосування отриманих знань в оцінці реальних політичних процесів.

У рамках курсу студенти опанують понятійно-категоріальний апарат політичної науки, логіку та особливості науково-теоретичного пізнання політики, а також концептуальні підходи до аналізу політичних процесів і способи прогнозування їх розвитку.

Завдання курсу. Розкрити:

- предмет, понятійно-категоріальний апарат і специфіку теорії політики;
- основні теоретичні підходи, які дають змогу аналізувати розгортання політичних процесів, функціонування політичних систем і політичних інститутів;
- субстанціональні основи політики, пов'язані з феноменом політичної влади;
- особливості діяльності політичних суб'єктів та їх взаємовідносини у сфері боротьби за владу, управління політичними процесами;
- базові закономірності, типи політичних процесів та їх взаємозалежність на мікро- і макрорівні політики;
- інформаційно-комунікативні процеси в політичному просторі;
- суб'єктивовані аспекти політичного життя, пов'язані з політичною свідомістю і політичною культурою;
- діяльнісний зміст політики, що знаходить свій вираз в політичній участі та політичній поведінці громадян.

Відповідно до визначених завдань розроблена тематика навчального курсу (20 тем), що розподілена в рамках двох модулів:

1. Політика та суб'єкти політики як предмет науково-теоретичного аналізу.
2. Процесуальні та ціннісні аспекти політики.

Навчальна дисципліна «Загальна теорія політики» розроблена відповідно до вимог та положень освітньо-професійної програми «Політологія» (2024 р.) бакалаврського рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія».

2. КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Відповідно до освітньо-професійної програми «Політологія» вивчення дисципліни «Загальна теорія політики» сприяє формуванню у здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти таких компетентностей:

1) інтегральна компетентність – здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у політичній сфері, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, із застосуванням теорій і методів політичної науки;

2) загальні компетентності (ЗК):

- знання предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК-01);
- здатність бути критичним і самокритичним (ЗК-03);
- здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК-06);

3) спеціальні компетентності (СК):

- здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки (СК-01);
- здатність застосовувати політологічне мислення для розв’язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки (СК-02);
- здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах (СК-03);
- здатність застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності (СК-04);
- здатність аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування (СК-05);
- здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні (СК-06);
- здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефаківців (СК-9).

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньо-професійної програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких **програмних результатів навчання (ПРН)**:

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності	ПРН-01
Вміти критично мислити у сфері професійної діяльності	ПРН-03
Розуміти історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення	ПРН-07
Вміти використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки	ПРН-08
Вміти застосовувати політологічне мислення для розв'язання теоретичних та практичних проблем у політичній сфері на основі опанування класичної та сучасної політичної думки	ПРН-09
Вміти описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах	ПРН-10
Застосовувати інструментарій нормативної та емпіричної політичної теорії, політичної методології, порівняльної та прикладної політології, міжнародних та глобальних студій у фаховій діяльності	ПРН-11
Вміти аналізувати взаємодію політичних акторів та інститутів, владу та урядування, політичні системи та режими, політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування	ПРН-12
Презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань	ПРН-16

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «**Загальна теорія політики**»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Мати цілісне уявлення про політику як об'єкт науково-теоретичного пізнання, розуміти співвідношення предметних сфер загальної теорії політики та інших наук про політику	ПРН-01
Розуміти потенціал політики як сфери професійної діяльності, об'єктивно та критично аналізувати інформацію про політичне життя, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між процесами, пов'язаними з політикою	ПРН-03
Знати предметне поле загальної теорії політики та еволюцію її складових, усвідомлювати цінності та досягнення політології	ПРН-07
Знати логіку та особливості науково-теоретичного пізнання політичних явищ і процесів, вміти використовувати базові категорії загальної теорії політики	ПРН-08
З позицій класичних і сучасних теорій вміти аналізувати процеси на мікро- і макрорівнях політики, а також пропонувати свій варіант розв'язання складних проблем у політичній сфері	ПРН-09
Вміти порівнювати та оцінювати політичні процеси в суспільствах з різними типами політичного режиму та на різних етапах історичного розвитку	ПРН-10
Знати основні теоретико-методологічні підходи до аналізу політики та вміти застосовувати їх інструментарій у дослідницькій діяльності	ПРН-11
Вміти аналізувати процесуальні, інституційні, поведінкові та соціокультурні аспекти політики	ПРН-12
Вміти організувати теоретичне дослідження політичних процесів і презентувати його результати фахівцям і широкій аудиторії	ПРН-16

4. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 6	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 180	2-ий	2-ий
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин: для денної форми навчання: 5,5 аудиторних – 72 самостійної роботи студента – 78	2-ий	2-ий
	Лекції:	
	42	14
	Практичні (семінарські):	
	30	6
Вид підсумкового контролю: екзамен	Індивідуальна робота (курсові):	
	30	30
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	78	130

5. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	у тому числі					
	Усього	лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
2-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Особливості науково-теоретичного дослідження політичної дійсності	22	2	2		16	2
Тема 2. Еволюція уявлень про політику: основні етапи та парадигми	10	4	2			4
Тема 3. Суб'єкт і об'єкт політичних відносин	6	2				4
Тема 4. Теорія влади та владних відносин	8	2	2			4
Тема 5. Концепт «політичний інститут» у сучасній науці	8	2	2			4
Тема 6. Теорія політичних систем	8	2	2			4
Тема 7. Політологічна теорія держави	8	2	2			4
Тема 8. Громадянське суспільство як складова суспільної системи	8	2	2			4
Тема 9. Партії як політичний інститут	8	2	2			4
Тема 10. Теорія груп і групових інтересів	6	2				4
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль 1	92	22	16		16	40
Модуль 2						
Тема 11. Політичний процес	22	2	2		14	4
Тема 12. Політична поведінка та політична участь	8	2	2			4
Тема 13. Політичний розвиток і модернізація	6	2				4
Тема 14. Теорія демократичного транзиту	8	2	2			4
Тема 15. Політичні конфлікти та кризи в суспільному житті	8	2	2			4
Тема 16. Теорія політичної комунікації	6	2				4
Тема 17. Політична свідомість	8	2	2			4
Тема 18. Політичні цінності	6	2				4
Тема 19. Політична культура суспільства	8	2	2			4
Тема 20. Політична ідеологія	8	2	2			4
Модульна контрольна робота						
Разом за модуль 2	88	20	14		14	40
Разом за семестр	180	42	30		30	78

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	у тому числі					
	Усього	лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота
2-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Особливості науково-теоретичного дослідження політичної дійсності	24	2			16	6
Тема 2. Еволюція уявлень про політику: основні етапи та парадигми	8	2				6
Тема 3. Суб'єкт і об'єкт політичних відносин	8					8
Тема 4. Теорія влади та владних відносин	8		2			6
Тема 5. Концепт «політичний інститут» у сучасній науці	8	2				6
Тема 6. Теорія політичних систем	8	2				6
Тема 7. Політологічна теорія держави	8					8
Тема 8. Громадянське суспільство як складова суспільної системи	8					8
Тема 9. Партії як політичний інститут	6					6
Тема 10. Теорія груп і групових інтересів	8					8
Разом за модуль 1	94	8	2		16	68
Модуль 2						
Тема 11. Політичний процес	22	2			14	6
Тема 12. Політична поведінка та політична участь	8	2				6
Тема 13. Політичний розвиток і модернізація	6					6
Тема 14. Теорія демократичного транзиту	8		2			6
Тема 15. Політичні конфлікти та кризи в суспільному житті	6					6
Тема 16. Теорія політичної комунікації	6					6
Тема 17. Політична свідомість	8		2			6
Тема 18. Політичні цінності	6					6
Тема 19. Політична культура суспільства	8	2				6
Тема 20. Політична ідеологія	8					8
Разом за модуль 2	86	6	4		14	62
Разом за семестр	180	14	6		30	130

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1.

ПОЛІТИКА ТА СУБ'ЄКТИ ПОЛІТИКИ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Тема 1. ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЙСНОСТІ

Об'єкт і предмет загальної теорії політики. Субстанціональний, організаційно-інституціональний, функціонально-динамічний та соціокультурний аспект дослідження політики. Співвідношення предметних сфер теорії політики й інших наук про політику.

Логіка теоретичного пізнання політики. Структура політичного знання. Особливості теоретичного пізнання політичних явищ і процесів. Причинно-наслідкові зв'язки між явищами політичної дійсності. Основні підходи до проблеми закономірностей у політиці. Визначення ступеня детермінованості політичного життя.

Властивості та структурні елементи політики. Онтологічні, структурні й процесуальні властивості політики. Властивість проникнення. Просторовість і темпоральність політики. Основні елементи політики: суб'єкти та об'єкти політики; політичні інтереси; політична організація; політична діяльність і політичні відносини; політична свідомість і культура. Політика як соціальні відносини, діяльність, інститут.

Тема 2. ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПОЛІТИКУ: ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ПАРАДИГМИ

Періодизація розвитку уявлень та ідей про політику. Державоцентризм в осмисленні політики: від Платона до Т. Гоббса. Політика як сфера взаємовідносин держави та суспільства у працях мислителів XVII-XIX ст. Соціоцентричний етап розвитку поглядів на політичну сферу (сер. XIX-XX ст.). Політика як наддержавна і наднаціональна діяльність (з кін. XX ст.). Основні чинники формування «наднаціональної» політики: глобальні, інституційні, ціннісні. Розуміння політики в контексті сучасних тенденцій світового розвитку.

Теологічна парадигма інтерпретації політики. Натуралістичні підходи до розуміння політичних явищ: географічний, біополітичний і психологізаторський. Раціонально-критична парадигма та її різновиди (конфліктний і консенсусний підходи).

Соціоцентристська стадія у розвитку уявлень про політику. Марксистська теорія про «політичну надбудову». Концепція політики М. Вебера. Трактатування політики через зіткнення інтересів. Теорія політичного К. Шмітта. Системний

(структурно-функціональний) підхід до пояснення політики. Біхевіоралістський підхід до розуміння політичної сфери. Комунікативні концепції політики. Концепція політики Резкі Дебре.

Тема 3. СУБ'ЄКТ І ОБ'ЄКТ ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН

Поняття суб'єкта політичного процесу. Політичний суб'єкт як носій політичного інтересу. Антиномія суб'єкта та об'єкта в політиці. Умови становлення політичної суб'єктності.

Теоретичні підходи до інтерпретації суб'єктів і об'єктів політичних відносин. Проблема визначення активних учасників політичного життя в класичній політичній думці, в постструктуралістській і постмодерністській концепціях.

Організаційно-інституціональний напрям у розумінні суб'єктів політики. Трактатування інституціональних організацій як акторів політики в державницько-інституційній концепції та новому інституціоналізмі.

Соціально-редуктивний підхід до розуміння природи об'єкта та суб'єкта політики. Інтерпретація відносин між політичними суб'єктами й об'єктами в марксизмі. Соціальна редукція агентів політики в концепції «груп інтересів». Індивід як первинний суб'єкт політики в класичному біхевіоралізмі та теорії «раціонального вибору».

Проблема класифікації політичних суб'єктів (акторів) у сучасній науці. Типології політичних суб'єктів за ступенем і формою групової ідентифікації (Г. Алмонд, Дж. Пауел). Актори макро- і мікрополітичного рівня за Дж. Розенау. Типологія політичних суб'єктів за критеріями організованості й виконуваними функціями. Ієрархія політичних суб'єктів у марксистській традиції.

Структура й елементи аналізу політичної ситуації: суб'єкти та їх стратегії, акції та взаємодії, умови й фактори. Ієрархія рівнів політичної суб'єктності: «особистості – групи – інститути».

Тема 4. ТЕОРІЯ ВЛАДИ ТА ВЛАДНИХ ВІДНОСИН

Політогенез як становлення владної асиметрії. Історичні форми влади за М. Дюверже: анонімна потестарна влада, індивідуалізована потестарна влада, інституціалізована влада. Система т.зв. «наддержавної» влади.

Концептуальні підходи до інтерпретації політичної влади. Атрибутивно-субстанціональні концепції влади. Реляційні концепції політичної влади. Директивний, функціональний і комунікативний аспект (вимір) влади.

Сутність і різновиди політичної влади. Джерела влади. Державна влада, її ознаки. Співвідношення політичної влади та державної влади. Аксиоми державної влади за І. Ільїним. Критерії типології влади. Суб'єкт, об'єкт і ресурси політичної влади.

Властивості політичної влади: універсальні та специфічні. Функції політичної влади: інтегративна, регулятивна, стабілізаційна, мотиваційна.

Поняття «легітимність», «легальність» і «легітимація» влади. Джерела легітимності політичної влади. Типологія легітимності влади. Ефективність політичної влади. Критерії ефективності влади. Проблема співвідношення легітимності та ефективності влади. Прояви взаємозв'язку легітимності й ефективності влади. Криза легітимності влади. Джерела та прояви кризи легітимності. Шляхи та засоби виходу з кризових ситуацій. Антикризові засоби в суспільствах, що трансформуються.

Тема 5. КОНЦЕПТ «ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ» У СУЧАСНІЙ НАУЦІ

Поняття «політичний інститут»: наукові підходи та визначення. Нормативне трактування політичного інституту. Трактування інституту як соціальної організації. Трактування інституту як стійкого типу поведінки. Когнітивний підхід до розуміння політичного інституту.

Трактування природи політичних інститутів у традиційному та новому інституціоналізмі. Догмат про важливість інститутів у неоінституціоналізмі. Соціокультурний контекст функціонування політичних інститутів.

Політична інституціоналізація. Показники ступеню інституціоналізації. Критерії інституціоналізації за С. Хантінгтоном: адаптивність, складність, автономність і згуртованість.

Функції політичних інститутів: задоволення інтересів і потреб, регулювання політичної діяльності та відносин, інтеграція і стабілізація суспільної системи, політична соціалізація та ін. Ознаки політичних інститутів: функціональність, структурність, історичність та ін. Різновиди політичних інститутів. Деструктивні неформальні інститути.

Економічний і соціологічний підходи до вивчення впливу інститутів на моделі поведінки політичних акторів. «Обличчя» інститутів за А. Херітьєром.

Тема 6. ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ

Основні етапи розвитку теорії політичних систем (О. Богданов, Л. фон Берталанфі, Н. Вінер, Т. Парсонс, Д. Істон). Поняття «політична система» суспільства. Загальні властивості політичної системи. Методологічне значення теорії політичних систем.

Теорія політичної системи Д. Істона. Зовнішнє середовище політичної системи: інтрасоцієтальне та екстрасоцієтальне. Вхідні та вихідні імпульси. Обмеження моделі Д. Істона.

Структурно-функціональна модель політичної системи Г. Алмонда. Аналітичні блоки політичної системи: рівень процесу – рівень системи – рівень управління. Функції соціалізації, рекрутування і комунікації політичної системи. Обмеження моделі Г. Алмонда.

Інформаційно-кібернетична модель політичної системи К. Дойча. Блоки інформаційно-комунікативних потоків у політичній системі. Основні типи

комунікацій у політичній системі: особисті неформальні комунікації, комунікації через організації, комунікації через ЗМІ, друковані, електронні засоби. Обмеження і критика моделі К. Дойча.

Структура політичної системи. Інституційна, комунікативна, нормативна, культурно-ідеологічна та функціональна підсистеми. Рівні політичної системи: мега-, мезо-, мікрорівень. Функції політичної системи: політичне управління, мобілізація і розподіл ресурсів, узгодження інтересів, політична соціалізація та ін.

Типологія політичних систем. Багатоманіття критеріїв класифікації: у залежності від політичного режиму; за культурологічним підходом; за характером взаємодії із зовнішнім середовищем та ін. Класифікація політичних систем за типом політичної культури (Г. Алмонд). Типологія політичних систем за підходом Ж. Блонделя. Типологія політичних систем Е.Хейвуда. Політичні системи перехідного типу: підходи до класифікації.

Критерії та фактори ефективності політичних систем. Проблеми стабільності та ефективності політичної системи України.

Тема 7. ПОЛІТОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ

Поняття «держава» та його наукова інтерпретація. Правовий підхід, історичний, соціально-антропологічний, філософський і політологічний підходи до розуміння природи держави. Специфіка розуміння держави в концепціях плюралізму, корпоративізму та неомарксизму. Проблема походження держави. Теорії виникнення держави. Етапи становлення й розвитку держави.

Місце держави в політичній системі. Співвідношення і взаємозв'язок громадянського суспільства та держави. Ознаки держави: територія, апарат управління, суверенітет, монополія на легальне застосування сили та ін. Представницькі-законодавчі, адміністративно-виконавчі й судово-контрольні органи державної влади.

Внутрішня структура держави. Форми державного правління: монархія (абсолютна і конституційна) і республіка (парламентська і президентська). Форми державного устрою. Унітарна модель (централізована і децентралізована). Федерація, її ознаки. Конфедеративна модель. Регіональні та муніципальні інститути влади.

Типи сучасних держав. Соціальна держава. Правова держава. Тенденції та проблеми розвитку сучасної держави.

Тема 8. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього. Стадії розвитку ідей і практики громадянського суспільства за Дж. Александером. Концепції громадянського суспільства в кін. XVII до пер. пол. XIX ст. (Ш.-Л. Монтеск'є, І. Кант, Ф.-Г. Гегель, А. де Токвіль). Громадянське

суспільство як соціальний феномен і теоретична концепція в др. пол. XIX – пер. пол. XX ст. Розвиток ідей громадянського суспільства в др. пол. XX ст.

Сучасні підходи до розуміння сутності громадянського суспільства. Структура громадянського суспільства: інституційний та діяльнісний аспекти. Функції громадянського суспільства: функція самовиразу, самоорганізації і самореалізації громадян; функція агрегації та артикуляції інтересів та вимог громадян; функція гарантування непорушності особистих прав громадян та ін.

Ознаки та умови існування громадянського суспільства: наявність публічного простору, засобів і центрів комунікації; політичний та ідеологічний плюралізм; розвинена правова держава; здатність громадян до колективних дій і самоорганізації; наявність незалежних від держави вільних асоціацій; економічна свобода, різноманіття форм власності, ринкова економіка та ін.

Моделі громадянського суспільства. Демократичне громадянське суспільство. Посередницьке громадянське суспільство. Виборче громадянське суспільство. Проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні.

Тема 9. ПАРТІЇ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ

Становлення і розвиток теорії політичних партій. Місце партійних організацій у політичних поглядах Ф. Бекона, Т. Гоббса, Ш.-Л. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо, Г. Гегеля. Партії в теоріях демократії XIX ст. (А. де Токвіль, Дж. Ст. Міль). Ідеї партійного розвитку у працях М. Острогорського, Р. Міхельса, М. Вебера. Концепція «партійної держави» Г. Ляйбхольца. Концепція «всеохоплюючої партії» О. Кірхгаймера. Теорія «картельних партій» Т. Катца та Дж. Майра. Сучасні теорії політичних партій.

Причини виникнення партій як політичного інституту. Історичні етапи становлення партій. Соціально-політичні та економічні фактори партогенезу. Періодизація історії політичних партій за М. Вебером. Партії парламентського і позапарламентського походження, кадрові та масові партії за М. Дюверже.

Основні підходи до визначення сутності партій. Визначення поняття «політична партія» в Законі України «Про політичні партії в Україні» 2001 р. Характерні ознаки партій. Багатоманітність функцій партій: у сфері суспільних відносин; на рівні самої партії; на рівні інституціоналізованої державності. Критерії класифікації політичних партій.

Процес інституціоналізації політичних партій в Україні. Фактори, умови та етапи формування політичних партій та партійної системи. Українські партії та захист інтересів громадян.

Тема 10. ТЕОРІЯ ГРУП І ГРУПОВИХ ІНТЕРЕСІВ

Становлення і розвиток теорії групової політики. Теоретичні та практичні засади групового представництва у політиці в працях Дж. Медісона. Концепція «групової політики» А. Бентлі. Розвиток теорії «групової політики» в др. пол. XX ст. (Д. Трумен, М. Олсон, М. Дюверже).

Сутність, ознаки та функції груп інтересів. Функції груп інтересів. Типологія груп інтересів. Класифікація Ж. Блонделя: групи захисту, групи підтримки, інституційні групи та звичаєві групи. Різновиди груп інтересів: інституційні, неасоційовані, громадські ініціативи, аномійні групи. Лобістські організації та групи тиску в груповій політиці. Моделі захисту групових інтересів. Плюралістична модель. Корпоративізм. Патронажно-клієнтельні відносини. Особливості формування груп інтересів у посткомуністичній Україні. Групи інтересів в українській політиці. Кланово-олігархічні об'єднання та їх роль в українській політиці.

Модуль 2.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИКИ

Тема 11. ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС

Поняття «політичний процес» та його наукова інтерпретація у сучасній політології. Структурно-функціональний і конфліктологічний підходи до розуміння політичного процесу. Редукціоністські та описові концепції політичного процесу. Властивості політичного процесу.

Внутрішні й зовнішні імпульси та механізми політичного процесу. Політичні конфлікти й кризи як джерело політичної динаміки. Макро- і мікрорівень протікання політичних процесів.

Політичні зміни як базові характеристики політичного процесу. Джерела політичних змін: конфлікт інтересів, раціоналізація діяльності, циркуляція еліт та ін. Різновиди політичних змін: функціонування, розвиток, занепад.

Типологія політичних процесів. Загальний і частковий політичні процеси. Локально-регіональний і глобальний політичні процеси. Революційний і еволюційний політичні процеси. Стабільний і нестабільний політичні процеси. Відкритий і тіньовий політичні процеси. Західний і незахідний політичні процеси за підходом Л. Пая. Специфіка перехідних політичних процесів.

Структура політичного процесу. Суб'єкти (актори) політики, сукупність їх взаємодій. Фактори політичного процесу. Послідовність подій (стадії). Двочленна теоретична модель політичного процесу: підготовчий процес і процес реалізації прийнятих політичних рішень. Модель функціональних стадій за підходом Г. Алмонда і Дж. Пауела.

Тема 12. ПОЛІТИЧНА ПОВЕДІНКА ТА ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ

Суть понять «політична участь», «політична активність», «політична діяльність». Наукові підходи до визначення природи та змісту політичної поведінки. Методи вивчення політичної поведінки. Біхевіоралістський підхід та «постбіхевіоралістська революція» у політичній науці.

Теоретичне осмислення мотивів політичної поведінки. Перелік ієрархізованих потреб людини за А. Маслоу. Способи адаптації до зовнішнього середовища за Р. Мертоном. Теорія «раціонального вибору» про мотиви людської діяльності. Підсвідомі основи поведінки. Фактори впливу на політичну поведінку (внутрішні та зовнішні).

Типи та форми політичної поведінки та політичної участі. Відчуження від політики. Суть понять «політична іммобільність», «політична апатія», «політичний бойкот». Причини та прояви відчуження від політики. Протест як форма політичної поведінки. Феномен депривації.

Конвенціональні та неконвенціональні форми політичної участі. Рівні участі в політиці за підходом М.Вебера. Різновиди політичної участі за С. Вербою та Л. Паєм.

Кризи політичної участі. Основні способи подолання кризи політичної участі: інституціональна адаптація, авторитарний спосіб, поміркований варіант.

Тема 13. ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК І МОДЕРНІЗАЦІЯ

Сучасні концепції політичного розвитку. Політичний розвиток як передумова економічного прогресу. Політичний розвиток як модернізація. Політичний розвиток як діяльність нації-держави. Політичний розвиток як вдосконалення адміністративної та правової систем. Політичний розвиток як активізація участі громадян у політиці.

Загальна теорія політичної модернізації: ідейні джерела, етапи і фактори розвитку. Етапи розвитку теорії модернізації. Модель політичної модернізації Д. Растоу. Теорія політичної модернізації С. Хангтінгтона.

Зміст та основні характеристики політичної модернізації. Модернізація як процес, що включає: а) раціоналізацію влади; б) диференціацію державних, соціальних і громадянських структур; в) підвищення рівня політичної участі. Спонтанний (органічний) і вторинний (неорганічний) типи модернізації.

Особливості політичної модернізації в Україні. Прояви кризового синдрому модернізації: криза ідентичності, криза легітимності, криза участі, криза розподілу. Магістральні напрями подальшого розвитку перехідного українського суспільства: інституційні зміни, політико-культурна адаптація та налагодження системи взаємозв'язку в площині «влада – суспільство».

Тема 14. ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ

Демократичний транзит як об'єкт дослідження політології. Транзитологія як напрям політичної науки. Демократичний перехід і перехід до демократії. Консолідація демократії: основні показники. Сутність і специфіка посткомуністичних демократичних трансформацій.

Процес демократизації: сутність і загальна характеристика. Теоретико-методологічні підходи до трактування процесу демократизації. Моделі

демократизації (Д. Растоу, Ф. Шміттер, А. Пшеворський). Умови демократизації. Причини «відкатів» від демократії та їх наслідки.

Структурний і процедурний підхід до аналізу демократичних транзитів. Детермінація демократичного переходу за рівнем економічного розвитку, соціально-структурними параметрами, рівнем освіти та культури, міжнародними факторами тощо.

Передумови, перешкоди та перспективи демократичного переходу в Україні. Чинники нестабільності української демократії. Суб'єкти демократизації в Україні. Можливість застосування моделей переходу до демократії в українському контексті.

Тема 15. ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ ТА КРИЗИ В СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ

Сутність політичного конфлікту. Теорії конфлікту (Л.Козер, Р.Дарендорф, К.Боулдінг). Структура конфлікту: суб'єкти конфлікту, об'єкт і предмет конфлікту, конфліктна свідомість, конфліктна поведінка. Суб'єкти політичного конфлікту: індивіди, політичні угруповання, гілки державної влади, держави та їх об'єднання та ін. Стадії конфлікту.

Типологія політичних конфліктів. Критерії типологізації: сфера проявів, причини виникнення, джерела виникнення, характер походження, кількість суб'єктів, часовий критерій, географічний критерій, ступінь вияву, рівень насилля, характер перебігу, соціальні наслідки та ін. Суть політичної кризи. Тривалість кризи. Форми політичних криз: бунт, заколот, повстання, революція, контрреволюція, переворот, змова, путч та ін.

Функції політичного конфлікту. Конструктивні функції: пізнавальна, індикативна, діагностуюча, прогностична, стимулююча, вдосконалююча, регулююча та ін. Деструктивні функції: демобілізує, дисбалансує, дестабілізує, делегітимізує та ін. Дуалістичні функції.

Тема 16. ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Інформаційно-комунікативні процеси в політичному просторі. Природа й види інформаційно-комунікативних політичних процесів. Основні види політичних комунікаційних повідомлень: інформативні, спонукальні, фактичні.

Становлення і розвиток теорії комунікації. Основні теоретичні підходи до аналізу інформаційно-комунікативних процесів (К. Ясперс, Ю. Хабермас, Н. Луман). Моделі політичних комунікацій Ж.-М. Котре і К. Сайне. Моделі політичних комунікацій Г. Лассуела та Д. Бреддока.

Багатомірність структури інформаційно-комунікативного обміну між людьми. Рівні інформаційно-комунікативних зв'язків за Дж.Томсоном: семантичний, технічний та інфлуентальний рівні.

Функції політичної комунікації щодо політичної системи та громадянського суспільства: інформаційна, регулятивна, маніпулятивна,

функція політичної соціалізації та політико-культурний обмін.

Масові інформаційно-комунікаційні процеси. Основні підходи до аналізу масової комунікації: структурно-функціональний, теорія «якісної соціології», конструктивістський і культурологічний. Етапи становлення системи засобів масової комунікації. Політичні агенти масових комунікацій. Мобілізаційні та маркетингові типи дій в інформаційному просторі.

Фактори, що впливають на процес політичної комунікації. Способи політичної комунікації за Р.-Ж. Шварценбергом: комунікація через засоби масової інформації; комунікація через суспільно-політичні організації (інститути); комунікація через неформальні канали. Комунікаційна політика держави. Роль ЗМІ в системі політичної комунікації. Дослідження ролі ЗМІ в системі політичної комунікації (У. Ліппман, П. Лазарсфельд, Дж. Зеллер).

Тема 17. ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ

Поняття «політична свідомість». Співвідношення понять «політична свідомість» і «суспільна свідомість», «політична свідомість» і «політична культура». Структура політичної свідомості: основні підходи.

Функції політичної свідомості: когнітивна, оцінювальна, регулятивна, компенсаторна, інтегрувальна, репрезентативна, комунікативна, прогностична.

Співвідношення політичних цінностей і політичних настанов. Функції та структура політичних настанов.

Політична ідентичність. Типи політичної ідентичності: за суб'єктом ідентичності; за об'єктом ідентифікації. Ситуаційна та трансверсальна ідентичність. Політичні міфи, їхні особливості. Чинники та передумови появи політичних міфів.

Громадська думка як особлива форма політичної свідомості суспільства. Роль суспільної думки в демократичних суспільствах. Функції громадської думки: експресивно-контрольна, консультативна, директивна та ін.

Тема 18. ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ

Проблема визначення сутності цінностей. Поділ цінностей на термінальні (цінності-цілі) та інструментальні (цінності-засоби). Реальні й декларативні політичні цінності. Основні соціальні функції цінностей: пізнавальна, оцінювальна, орієнтаційна тощо. Інтегрувальна та диференціювальна роль політичних цінностей.

Цінності як проблема політики: стан наукового дослідження. Філософське осмислення цінностей у творах античних мислителів. Релігійна етика часів Середньовіччя. Натуроцентристські та гуманістичні уявлення за доби Відродження. Прагматизація людських цінностей в епоху Нового часу. Виникнення та утвердження таких соціально значущих цінностей, як: от: свобода, справедливість, рівність, політичні права, політична демократія та ін. Домінуючі ієрархічні ціннісні моделі Нового часу. Спроби побудови нових

систем цінностей з універсальною складовою.

Система ціннісних орієнтирів у вітчизняній політологічній традиції: консервативний, народницький і національно-державницький напрями. Проблеми історичних, національних і культурницьких цінностей в працях сучасних українських вчених.

Цінності громадянського суспільства. Особливості формування політичних і громадянських цінностей в Україні за умов демократичного розвитку.

Тема 19. ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА

Поняття «політична культура». Основні підходи до трактування політичної культури. Ототожнення політичної культури з суб'єктивним змістом політики. Політична культура як прояв нормативних вимог чи сукупність типових зразків поведінки людини в політиці. Політична культура як спосіб втілення ціннісних орієнтацій у практичній поведінці. Інтерпретаційний (символістський) підхід до трактування політичної культури.

Становлення і розвиток концепції політичної культури. Передумови формування концепції «політичної культури». Синтез підходів культурної антропології і психоаналізу. Біхевіоралістська методологія в кін. 1950-х – поч. 1960-х рр. Концепція політичної культури Г. Алмонда та С. Верби.

Риси та функції політичної культури. Типологія політичної культури.

Структура політичної культури. Підхід до складових політичної культури Г. Алмонда та С. Верби: когнітивні, афективні та оціночні політичні орієнтації. Структура політичної культури за В. Розенбаумом: орієнтації щодо інститутів державного управління; орієнтації щодо «інших» у політичній системі; орієнтації щодо своєї власної політичної діяльності. Основні рівні політичної культури: культура політичної свідомості; культура політичної поведінки; культура функціонування політичних інститутів. Фактори, агенти формування політичної культури.

Тема 20. ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ

Політична ідеологія як система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя. Ідеологія і політика як регулятори відносин в суспільстві. Структурні рівні ідеології: теоретико-концептуальний, програмно-політичний, актуалізований. Місце ідеології в структурі суспільної свідомості.

Підходи до інтерпретації категорії «політична ідеологія» (К. Маркс, М. Вебер, С. Хантінгтон). Структурні елементи ідеології (теорії, політичні ідеї, цінності, ідеали, гасла, міфи, стереотипи). Функції політичної ідеології.

Основні ідеологічні доктрини минулого і сучасності. Комуністична й соціалістична ідеології. Особливості соціал-демократичної ідеології. Лібералізм: сутність, основні принципи (Дж. Локк, І. Бентам, Дж.С. Мілль). Консервативна ідеологія (Е. Берк, Л. де Бональд, Ж. де Местр). Доктрина неоконсерватизму

(Г. Рормозер, Д. Белл). Антигуманізм теорії і практики фашизму. Націоналізм.

Політична ідеологія в сучасному суспільстві: зміна форм, перспективи розвитку. Концепції «деідеологізації» та «реідеологізації» в політичній науці др. пол. XX ст. «Криза ідеологій» та ідеологічні трансформації в кін. XX – поч. XXI століть.

7. ПЛАНИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЙСНОСТІ

1. Об'єкт і предмет загальної теорії політики. Співвідношення предметних сфер теорії політики та інших наук про політику.
2. Особливості теоретичного пізнання політичних явищ і процесів.
3. Основні підходи до проблеми законів і закономірностей у політиці.
4. Властивості та структурні елементи політики.
5. Політика як соціальні відносини, діяльність, інститут.

Рекомендована література:

1. Герасимчук Т. Ф., Киридон А. М., Троян С. С. Загальна теорія політики: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. 226 с.
2. Неліпа Д. В. Системний аналіз в політології. Підручник. К.: Центр учбової літератури., 2013. 304 с.
3. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів: Новий Світ-2000, 2016. Том 1. 516 с.
4. Політична наука в Україні. 1991-2016: у 2 т. Т.1 Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса. К.: Паралам. вид-во, 2016. 656 с.
5. Політична система сучасного суспільства: навчальний посібник / В. В. Мадіссон, Т. І. Кадлубович, Д. С. Черняк, Н. В. Пархоменко. К.: КНУТД, 2015. 229 с.
6. Політичне поле України у ситуації суспільної кризи: влада, опозиція, політичні партії, громадські організації / за ред. О.М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 264 с.
7. Політологічна енциклопедія. Навчальний посібник. / уклад.: Карасевич А. О., Карасевич О.О., Шачковська Л.С. Умань, 2016. 548 с.
8. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна та ін. Харків: Право, 2015. 815 с.
9. Шляхтун П. П. Політологічний термінологічний словник / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Київський університет, 2015. 543 с.
10. The Oxford handbook of political methodology. Oxford: Oxford University Press, 2010. 880 p. URL: https://archive.org/details/oxfordhandbookof0000unse_e2z0

Методичні рекомендації

Розкриваючи тему, студентам необхідно, насамперед, визначити предмет та об'єкт загальної теорії політики, окреслити її структуру. Загальна теорія політики є інтегративною наукою про політику, тому важливим є з'ясування співвідношення предметних сфер теорії політики й інших наук про політику, фундаментальних і прикладних досліджень в політичній науці. В рамках семінарського заняття студенти повинні засвоїти, що загальна теорія політики, як складова частина політичної науки, спирається на концептуальні та методологічні підходи. Характеристика загальної теорії політики вимагає визначення системи її понять і категорій, а також принципів, якими керується під час розв'язання науково-дослідних завдань. Студентам необхідно встановити особливості теоретичного пізнання політичних явищ і процесів, специфіку макрополітичного та мікрополітичного аналізу політичної сфери. Розглядаючи проблему закономірностей політики, слід навести різні підходи до їх розуміння, проаналізувати причинно-наслідкові зв'язки між явищами політичної дійсності, визначити ступінь детермінованості політичного життя. В рамках даної теми слід звернути увагу на властивості та структурні елементи політики. Зокрема потребують детального аналізу онтологічні, структурні й процесуальні властивості політики. Серед основних елементів політики необхідно розглянути суб'єкти та об'єкти політики, політичні інтереси, політичну діяльність і політичні відносини, політичну свідомість і політичну культуру.

Тема 2. ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ТА ІДЕЙ ПРО ПОЛІТИКУ: ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ПАРАДИГМИ

1. Сутність, місце і роль політики в системі суспільних відносин.
2. Розуміння політики в Античні часи та Середньовіччя.
3. Концепції політики мислителів Нового часу (до XIX ст.).
4. Сучасні підходи до розуміння політичної сфери життєдіяльності суспільства.
5. Політична наука в сучасній Україні.

Рекомендована література:

1. Даль Р. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція. Х.: Каравела, 2002. 216 с.
2. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою: лекції на тему політики свободи у XXI столітті / пер. з нім. А. Орган. К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2006. 110 с.
3. Маркузе Герберт. Структура інстинктів і суспільство: філос. дослідж. вчення Зигмунда Фрейда / пер. О. Юдін. К.: Ніка-Центр, 2010. 248 с.
4. Політична думка XX – початку XXI століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В.

Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів: Новий Світ-2000, 2016. Том 1. 516 с.

5. Політична наука в Україні. 1991-2016: у 2 т. Т.1 Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса. К.: Паралам. вид-во, 2016. 656 с.

6. Сіданіч М. О. Особливості переходу від біхевіоралізму до пост-біхевіоралізму у політичній науці США середини XX століття. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2008. Вип. 41. С. 790-798.

7. Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9 т. / голова ред. кол., наук. ред. Т. Гунчак. К.: Дніпро, 2001. Т. 1. 632 с.

8. Тоффлер Елвін. Нова парадигма влади: знання, багатство й сила / пер. з англ. Н. Бордукова. Х.: Акта, 2003. 688 с.

9. Чабанна М. Неоінституційний підхід до аналізу процесу прийняття політичних рішень. *Політичний менеджмент*. 2010. №2. С. 29-37.

10. The Oxford handbook of political methodology. Oxford: Oxford University Press, 2010. 880 p. URL: https://archive.org/details/oxfordhandbookof0000unse_e2z0

Методичні рекомендації

Аналізуючи політику як соціальне явище, необхідно почати з розгляду об'єктивних обставин виникнення політики та визначення її місця у системі суспільних відносин. Даючи визначення поняття «політики» необхідно звернути увагу на різноманітність його тлумачення у науковій літературі. Головною метою вивчення теми є ознайомлення з політичними ідеями та теоріями мислителів різних епох, починаючи з перших уявлень про політику у країнах Стародавнього світу і до основних проблем сучасної політичної науки. Вивчаючи дану тему, студентам слід звернути увагу на основні етапи розвитку уявлень та ідей про політику, дати їх розгорнуту характеристику. Слід пам'ятати, що становлення та розвиток політичної думки пов'язано з різними факторами суспільного життя, із розвитком та змінами, які відбувалися у різних сферах суспільної взаємодії. Отже, розкриваючи зміст тієї чи іншої концепції, важливо надати й загальну характеристику політичної, соціально-економічної та культурної практики цього часу. Важливо, щоб студенти раціонально-критично оцінювали різноманітні ідеї та концепції, порівнювали їх та висловлювали своє ставлення до тих чи інших проблем і позицій.

Тема 4. ТЕОРІЯ ВЛАДИ ТА ВЛАДНИХ ВІДНОСИН

1. Генезис влади як суспільного явища.
2. Еволюція поглядів на політичну владу в історії політичної думки: основні віхи (від Конфуція до О.Тоффлера).
3. Типологія політичної влади.
4. Типи легітимного панування за М.Вебером (порівняльний аналіз).
5. Співвідношення легітимності та ефективності влади.
6. Проблема легітимності політичної влади в Україні.

Рекомендована література:

1. Висоцький О. Політична влада в Україні: проблеми легітимації та модернізації: монографія. Д.: Інновація, 2012. 130 с.
2. Горбатенко І. А. Проблеми і перспективи подолання кризи легітимності влади в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2013. Вип. 11. С. 23-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2013_11_6
3. Данильян О. Г. Політична влада як механізм регулювання конфліктів у сучасних суспільствах. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2014. № 4. С. 7-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2014_4_3
4. Завгородня Ю. В. Деструкція політичної влади, як наслідок конфлікту в транзитному суспільстві. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 174-182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2018_62_18
5. Милосердна І. М. Аналітичний огляд концепцій політичної влади та особливості її реалізації. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 59. С. 25-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2017_59_5
6. Політична влада і опозиція в Україні: порівняльний аналіз із зарубіжними країнами: монографія / за заг. ред. Ф. М. Рудича; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ: ІПіЕНД, 2016. 483 с.
7. Рудич Ф. М. Політична влада та опозиція в Україні: спроба політологічного аналізу. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2015. Вип. 2. С. 5-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2015_2_4
8. Рудич Ф. Політична влада і опозиція в Україні: методологічний контекст. *Віче*. 2013. № 17. С. 18-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2013_17_8
9. Стояновський О. Особливості суспільної комунікації в умовах відкритості політичної влади. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2020. Вип. 28. С. 203-209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2020_28_29
10. Тімашова В. М. Кратологія політичного владарювання суспільними справами в транзитній/модернізованій країні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2014. № 2. С. 178-184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2014_2_20

Методичні рекомендації

Готуючись до семінарського заняття, студентам слід звернути увагу на такі категорії, як-от: влада, політична влада, ресурси влади, політичні відносини, політичні інтереси, легальність, легітимність, ефективність влади. Основною метою вивчення даної теми є розуміння сутності політичної влади як визначальної категорії політичної науки, що тісно пов'язана з розумінням

політики. Політичну владу слід розглядати як один з різновидів влади, як відносини панування і підкорення. Розкриваючи зміст теми необхідно звернути увагу на те, що влада існує у будь-якому суспільстві. Поява владних відносин є свідченням наявності у людей відмінних інтересів, а отже, ефективність влади визначається тим, наскільки вона здатна їх впорядкувати, стабілізувати, забезпечити захист суспільства та сприяти його розвитку. Особливу увагу слід звернути на характерні особливості політичної влади, її джерела та ресурси. Студентам рекомендовано охарактеризувати різноманітні підходи до розуміння політичної влади, які дають змогу прослідкувати еволюцію уявлень про цей феномен. Необхідно визначити існуючі типи політичної влади, диференціація яких дає змогу уявити різноманітність сучасних політичних режимів. Особливу увагу слід звернути на порівняльний аналіз політичної та державної влади з визначенням їхніх спільних і відмінних ознак, адже державна влада є лише однією із форм політичної влади. Студентам необхідно засвоїти, що способи здійснення і ефективність політичної влади залежать від визнання народом правочинності даної системи влади, від її легітимності. Існують різні позиції щодо підстав та типів легітимації влади. Питання про легітимність та легальність влади, її види та роль бажано пов'язувати із сучасною політичною практикою в Україні та світі.

Тема 5. КОНЦЕПТ «ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ» У СУЧАСНІЙ НАУЦІ

1. Політичний інститут: поняття та ознаки.
2. Трактуювання природи політичних інститутів у традиційному та новому інституціоналізмі.
3. Політична інституціоналізація, її показники та критерії (С. Хантінгтон).
4. Функції та значення політичних інститутів.
5. Види політичних інститутів.

Рекомендована література:

1. Вонсович С. Теорія інституціоналізму: рефлексії ретроспективного дискурсу. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2021. Вип. 24. № 9. С. 55–64. URL: <https://doi.org/10.15421/172189>
2. Ключкович А. Методологічне значення інституціоналізму в дослідженні демократичних трансформацій (на прикладі Словаччини). *Всеукраїнські політологічні читання імені професора Богдана Яроша: зб. наук. та навч.-метод. пр. / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша*. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. Вип. 13. С. 49–54.
3. Ключкович А., Петрінко В. Еволюція інституту парламентаризму в Словачкій Республіці та проблеми його функціонування на сучасному етапі. *Наукові праці міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки*

та публічне управління. 2023. 1(67). С. 94-100. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1\(67\)-13](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1(67)-13)

4. Муляр В. Громадянське суспільство в Україні: до питання про політичну інституціоналізацію. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. № 2. С. 96-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Iipd_2019_2_11

5. Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть: колективна монографія / за заг. ред.: Ю.Остапця і М.Токаря; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 680 с.

6. Романюк А. С., Литвин В. С., Панчак-Бялоблоска Н. В. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз / А. С. Романюк (заг. ред.). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 364 с.

7. Ротар Н. Неоінституціоналізм в системі теоретико-методологічних засад політичної науки. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2019. Т. 39. С. 136-146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ippss_2019_39_20.

8. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред. Ю.Остапця і М. Токаря. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. 560 с.

9. Цікул І. Інформаційне забезпечення функціонування політичних інститутів: формування теоретико-методологічного каркасу. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2021. Т. 43. С. 211-219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ippss_2021_43_21.

10. The Oxford handbook of political institutions. Oxford – New York: Oxford University Press, 2006. 816 p. URL: <https://archive.org/details/oxfordhandbookof0000unse>

Методичні рекомендації

Студентам слід розпочати з детального ознайомлення з поняттям політичного інституту та його основними ознаками, такими як стабільність, формалізація, функціональність, структурність та ін. Метою вивчення даної теми є поглиблене розуміння того, як політичні інститути формуються, функціонують і взаємодіють у політичній системі. Студентам необхідно встановити зв'язок між теоретичними підходами традиційного та нового інституціоналізму, а також звернути увагу на основні відмінності в трактуванні природи політичних інститутів. В рамках даної теми необхідно охарактеризувати політичну інституціоналізацію, звернувши увагу на її критерії, запропоновані С. Хантінгтоном (адаптивність, складність, автономність і згуртованість). Студентам рекомендовано навести приклади функціонування різних типів політичних інститутів. Потребують детального аналізу функції політичних інститутів (регулююча, соціалізуюча, інтегруюча, стабілізуюча та ін.), а також їхнє значення для ефективного функціонування політичних систем. Важливо, щоб студенти звертали увагу на зміни та еволюцію політичних інститутів у контексті сучасних викликів, таких як глобалізація, демократизація і трансформація політичних режимів.

Тема 6. ТЕОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ

1. Системний підхід до аналізу політичної сфери: етапи становлення та основні представники (Т.Парсонс, Д.Істон, Г.Алмонд, К.Дойч).
2. Модель політичної системи Д. Істона.
3. Моделі політичних систем Г.Алмонда та К.Дойча.
4. Структура політичної системи.
5. Типології політичних систем: основні підходи.
6. Структурні, функціональні та динамічні особливості політичної системи України.

Рекомендована література:

1. Ключкович А. Категорія «модель суспільно-політичного розвитку» як аналітичний інструмент вивчення демократичних трансформацій. *Політичні трансформації сучасного суспільства: зб. Матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 22 лютого 2024 р.)*. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 25-29.
2. Кобець Ю. Політична система України в умовах воєнного стану: проблеми ефективності. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2024. Вип. 16. С. 27–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_Polit_2024_16_6.
3. Кукуруз О. В. Взаємозумовленість політичної і правової систем: теоретико-методологічна основа. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2019. Вип. 84. С. 14-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drpn_2019_84_4.
4. Лясота А. Є. Проблема політичної нестабільності: стратегії підвищення інституційної спроможності перехідних систем на прикладі України. *Політикус*. 2019. Вип. 1. С. 52-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2019_1_11.
5. Механізм взаємодії суспільства та влади: підручник / А. М. Михненко (кер. авт. кол.), С. О. Кравченко, В. Ф. Мартиненко [та ін.]; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. К. : НАДУ, 2013. 210 с.
6. Неліпа Д. В. Системний аналіз в політології. Підручник. К.: Центр учбової літератури., 2013. 304 с.
7. Політична система сучасного суспільства: навчальний посібник / [В. В. Мадіссон, Т. І. Кадлубович, Д. С. Черняк, Н. В. Пархоменко] К. : КНУТД, 2015. 229 с.
8. Політична система України: конституційна модель та політичні практики: монографія / кол. авт.: Зеленько Г. І. (кер., наук. ред.) та ін. Київ: ІПіЕнд ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с.
9. Рудич Ф. Політична влада і опозиція в Україні: методологічний контекст. *Віче*. 2013. № 17. С. 18-21. URL: <http://www.viche.info/journal/3841/>
10. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред. Ю.Остапця і М. Токаря. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. 560 с.

Методичні рекомендації

Вивчення політичної системи доцільно розпочати зі висвітлення суті поняття політичної системи, підходів до її визначення. Слід з'ясувати, що собою являє загальна теорія систем. Цікавими для розгляду будуть моделі політичної системи, запропоновані фундаторами системного аналізу в політичній науці Д.Істоном, Г.Алмондом, К.Дойчем. Слід звернути увагу також на аналіз елементів структури та функції політичної системи, а також на її взаємозв'язки з іншими підсистемами суспільства. Розгляд питання про типи політичних систем треба розпочинати з розгляду класифікацій, виходячи із основних загальноприйнятих критеріїв, таких як характер і спосіб здійснення політичної влади, рівень соціально-економічного розвитку суспільства, а також окремо зупинитися на авторському підході Г.Алмонда (тип політичної культури). Важливим є усвідомлення того, що порівняння типів політичних систем за різними критеріями дозволяє більш глибоко аналізувати їхні переваги та недоліки. Студенти повинні на базі отриманих знань надати розгорнуту характеристику політичної системи України, розглянути напрями та проблеми її розвитку. Студентам рекомендовано розкрити шляхи реформування всіх підсистем українського суспільства (економічної, соціальної, політичної, військової, міжнародної та ін.).

Тема 7. ПОЛІТОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ

1. Держава як основний політичний інститут: концепції і природа.
2. Форми державного правління.
3. Форми державного устрою.
4. Реалізація принципу функціональної диференціації державної влади.
5. Перспективи розвитку держави в сучасному світі.

Рекомендована література:

1. Баштанник О. В. Національна держава в наднаціональному союзі: інституціональні структури, інституційні норми та глобальна ідентичність (приклад ЄС). *Політикус*. 2017. Вип. 1. С. 174-178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2017_1_37
2. Бурдяк В. І. Національна держава у глобалізованому світі: виклики і пастки. *Панорама політологічних студій*. 2015. Вип. 13. С. 98-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pps_2015_13_15
3. Горбатенко В. Національна держава та її суверенність в умовах глобалізації. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2013. Вип. 3. С. 268-273. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2013_3_32
4. Коваль З. Національна держава як комплексний механізм стійкості України: правовий аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. Вип. 4. С. 90-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2016_4_17

- 5.Кобильник В. Застосування порівняльного аналізу для дослідження сучасної державної політики. *"Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2024. Вип. 3(62). DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.62.310913>
- 6.Лебедева О. В. Психологічна теорія походження держави. *Молодий вчений.* 2015. № 8(2). С. 98-100. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_8\(2\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_8(2)_24)
- 7.Русул О. В. Національна держава в умовах економічної глобалізації. *Гілея: науковий вісник.* 2020. Вип. 154. С. 226-229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2020_154_48
- 8.Серебро М. В. Сучасна та національна держава: концептуальні основи та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2016. Вип. 36(1). С. 10-15. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_36\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_36(1)_4)
- 9.Супрун В. М. Корупційна теорія походження держави. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Право.* 2019. Вип. 7. С. 13-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnnp_2019_7_5
- 10.Хома Н. Модернізація парадигми соціальної держави. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право.* 2013. № 3. С. 43-47.

Методичні рекомендації

У рамках семінару необхідно розглянути історію виникнення та природу держави. Зокрема проаналізувати правовий, історичний, соціально-антропологічний, філософський і політологічний підходи до розуміння природи держави. Також варто зосередити увагу студентів на специфіці розуміння держави в концепціях плюралізму (Р.Даль, Д.Трумен), корпоративізму (Ф.Шміттер) і неомарксизму (Р.Мілібанд). Потрібно дати характеристику держави як базового елемента політичної організації суспільного життя. В її діяльності концентрується основний зміст політики. Держава має ряд ознак, які допомагають виявити їх сутність. Студентам важливо з'ясувати, що таке форма правління, форма державного устрою, які є їх різновиди. Потрібно дати характеристику парламентської, президентської та змішаної форми державного правління, а також особливостей їх функціонування у різних країнах світу. Необхідно пояснити принципи унітаризму, федералізму, конфедералізму, розглянути відмінності між унітарною і федеративною формами державного устрою. Студентам рекомендовано визначити перспективи розвитку соціальної, правової, національної держави в сучасному глобалізованому світі.

Тема 8. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОЇ СИСТЕМИ

1. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього.
2. Сучасні підходи до розуміння сутності громадянського суспільства.
3. Структура та функції громадянського суспільства.
4. Ознаки та умови існування громадянського суспільства.
5. Моделі громадянського суспільства.
6. Проблеми інституціоналізації громадянського суспільства в Україні.

Рекомендована література:

1. Безклубенко С. Д. Громадянське суспільство як продукт соціокультурного розвитку. *Культурологічна думка*. 2018. № 13. С. 24-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2018_13_5
2. Богиніч О. Л. Громадянське суспільство України після Революції гідності: уроки та перспективи. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 63-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2018_29_10
3. Бойко С. Українська молодь і громадянське суспільство в умовах сучасних викликів. *Українознавчий альманах*. 2020. Вип. 27. С. 22-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2020_27_5
4. Бондаренко Н. Громадянське суспільство в умовах пандемії / Н. Бондаренко. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2021. № 1. С. 80–89.
5. Головаха Є., Степаненко В. Публічна соціологія як чинник розвитку громадянського суспільства. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 1. С. 22-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stmm_2017_1_7
6. Ключкович А. Ю. Громадянське суспільство в сучасній Словаччині: особливості та проблеми функціонування. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2018. № 3. С. 74-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2018_3_13
7. Ключкович А. Роль третього сектору в демократизації Словаччини. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2018. №19. С. 138–144.
8. Муляр В. Громадянське суспільство в Україні: до питання про політичну інституціоналізацію. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. № 2. С. 96-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lipd_2019_2_11
9. Тимчук А. Л. Теоретичні аспекти феномена "громадянське суспільство" / А. Л. Тимчук, Н. В. Полторацька. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7, № 12. С. 105-113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2019_7_12_13
10. Цокур Є. Г. Громадянське суспільство України: тернистий шлях творення. *Politology bulletin*. 2020. Iss. 84. С. 147-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2020_84_13

Методичні рекомендації

Розгляд даної теми варто розпочати з вивчення еволюції уявлень про громадянське суспільство в історії політичної думки, а також окремо зупинитися на сучасних підходах до розуміння сутності даного інституту. Характеризуючи поняття громадянського суспільства, варто розкрити його ознаки, структуру та функції. Необхідно дати характеристику основним моделям громадянського суспільства. Особливої уваги потребують відносини та взаємовплив громадянського суспільства і держави, які є визначальним у забезпеченні демократичного розвитку країни. Переходячи до розгляду співвідношення громадянського суспільства та правової держави, слід наголосити, що без правової держави немає громадянського суспільства і без громадянського суспільства немає правової держави. В результаті семінарського заняття студенти повинні усвідомити, що чим більш розвинутим є громадянське суспільство, тим легше громадянам захищати свої власні інтереси, тим кращими є їхні можливості щодо самореалізації в різних сферах суспільного життя і тим меншою є небезпека узурпації політичної влади структурами чи окремими особами. Студентам рекомендується розкрити проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні.

Тема 9. ПАРТІЇ ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ІНСТИТУТ

1. Історичні етапи становлення політичних партій.
2. Ознаки, функції та типологія сучасних політичних партій.
3. Основні тенденції розвитку політичних партій в постіндустріальному суспільстві. Теорія «кризи партій».
4. Відносини партій з іншими політичними інститутами (державою, групами тиску).
5. Проблеми розвитку політичних партій в Україні.

Рекомендована література:

1. Бевз Т. А. Інституціоналізація політичних партій як процес. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2011. Вип. 3. С. 31-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2011_3_5
2. Дублікаш Т. М. Про застосування концепції порогів С. М. Ліпсета та С. Роккана до аналізу інституційного та політичного врегулювання конфліктів у розділених суспільствах. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2015. Вип. 19-20. С. 131-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2015_19-20
3. Кармазіна М. Партогенез: труднощі осмислення. *Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2011. № 3. С. 4-20.
4. Ключкович А. Особливості розвитку партійної системи Словаччини в контексті суспільно-політичних трансформацій кінця XX початку XXI ст..

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. Випуск 11. Ужгород: Говерла, 2009. С. 100-107.

5. Ключкович А. Соціально-політичні розмежування в словацькому суспільстві: основні лінії та особливості впливу в умовах посткомуністичного розвитку. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках.* 2019. Том. 2. № 1. С. 71-78.

6. Остапець Ю., Гайданка Є., Ключкович А., Марадик Н. Еволюція партійних систем країн Вишеградської четвірки: досвід для України: монографія. Ужгород: Данило, 2014. 256 с.

7. Павко А. Моріс Дюверже засновник сучасної партології. *Віче.* 2010. № 13. С. 28-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2010_13_13

8. Попков Д. О. Актуалізація концепції соціальних розмежувань Ст. Роккана та С. Ліпсета в контексті сецесійних загроз. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».* Політологія. Соціологія. Право. 2018. № 2. С. 34-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2018_2_8

9. Попков Д. Потенціал політичних партій як інструмент посилення суспільного розколу у вимірі премодернового соціокоду. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії.* 2019. Вип. 25. С. 153-161.

10. Стойко О. Інституціоналізація партійних систем постсоціалістичних країн: виклики і перспективи. *Evropský politický a právní diskurz.* 2016. Sv. 3, Vyd. 6. С. 147-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2016_3_6_23

Методичні рекомендації

Політичні партії є важливими суб'єктами політичного процесу. Їхнє становище і практична діяльність є показником демократичної природи суспільства, результатом його історичної еволюції. Метою теми є з'ясування суті та ознак політичної партії як інституту. Партії виникають з різних причин і виконують різні функції у сучасному суспільстві. Необхідно зосередити увагу на з'ясуванні суті та ознак політичних партій, передумов їх виникнення. Слід вияснити, яке місце займають партії у політичній системі, яким чином вони впливають на державну політику, яку роль вони відіграють у суспільстві. Студенти повинні ознайомитися з типологією партій і різновидами партійних систем. Важливо здійснити детальну класифікацію політичних партій за різноманітними критеріями. Особливу увагу рекомендовано приділити загальноприйнятій класифікації політичних партій за місцем у ідеологічному спектрі (ліві, центристські та праві). Вивчаючи дану тему, слід приділити увагу характеристиці розвитку партійної системи України, ролі партій у політичному житті нашої країни.

Тема 12. ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС

1. Концепції політичного процесу у вітчизняній та зарубіжній науці.
2. Типологія політичних процесів. Особливості перебігу політичних процесів на макро- та мікрорівні.
3. Стадії політичного процесу.
4. Специфіка політичного процесу в перехідних політичних системах.
5. Політичний процес в Україні: основні актори та фактори розвитку, рівні розгортання і характер перетворень.

Рекомендована література:

1. Антонов Є.В. Політичні рішення: сутність, типологія, механізм підготовки й прийняття. *Вісник Київського національного університету імені Т.Шевченка. Серія: «Філософія. Політологія»*. 2003. Вип. 53. С. 86-91.
2. Волинський А.К. Стадії політичного процесу: політико-правові основи класифікації. *Політичний менеджмент*. 2004. Вип. №1 (4). С. 41-52.
3. Ключкович А. Перехід до демократії в Словаччині: динаміка та суперечності суспільно-політичних трансформацій: монографія. Ужгород: АУТДОР-ШАРК, 2019. 416 с.
4. Романюк А. С., Литвин В. С., Панчак-Бялоблоцка Н. В. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз / А. С. Романюк (заг. ред.). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 364 с.
5. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.
6. Ротар Н. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду: Монографія. Чернівці: Рута, 2007. 472 с.
7. Рудич Ф. Політична влада і опозиція в Україні: методологічний контекст. *Віче*. 2013. № 17. С. 18-21. URL: <http://www.viche.info/journal/3841/>
8. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко, Т. А. Бевз, В. П. Горбатенко [та ін.]; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ: Парламентське вид-во, 2009. 535 с.
9. Трансформаційні процеси у країнах Вишеградської групи та України: порівняльний аналіз / за ред. Г. М. Перепелиці. К.: Стилос, 2013. 302 с.
10. Шайгородський Ю. Поняття «трансформація» як інструмент аналізу соціальних змін. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2010. № 4. С. 51–53.

Методичні рекомендації

При розгляді даної теми потрібно наголосити, що аналіз політичного процесу – одна з найважливіших проблем політичної науки. У вітчизняній і зарубіжній політичній думці сформувалися різні концептуальні підходи до трактування поняття «політичний процес». Студенти повинні висвітлити структурно-функціональний і конфліктологічний підходи до розуміння

політичного процесу, проаналізувати редуccionістські та дескриптивні концепції політичного процесу. Оскільки політичний процес може розгортатися у різних просторових і темпоральних вимірах, варто детально розглянути різновиди політичного процесу, особливості його протікання на макро- і мікрорівні. У якості базових характеристик політичного процесу повинні розглядатися політичні зміни, тому важливим є з'ясування їхніх джерел та різновидів. Аналізуючи політичний процес, важливо з'ясувати, які суб'єкти здійснюють вплив на нього і дати їм характеристику (індивід, групи, спільноти, політичні організації держави та ін.). Особливої уваги потребує з'ясування специфіки політичного процесу в перехідних політичних системах, розуміння змісту та напрямків перетворень. На базі отриманих теоретичних знань студенти повинні розкрити основні фактори, рівні та акторів політичного процесу в Україні, дати загальну оцінку характеру перетворень за останні десятиліття.

Тема 13. ПОЛІТИЧНА ПОВЕДІНКА ТА ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ

1. Політична поведінка як діяльність індивіда чи групи суспільства.
2. Теоретичне осмислення мотивів політичної поведінки.
3. Фактори впливу на політичну поведінку.
4. Типи та форми політичної поведінки та політичної участі.
5. Криза політичної участі.

Рекомендована література:

1. Горбачов А. В. Особливості дослідження політичної поведінки з позиції теорії раціонального вибору. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 142(3). С. 29-32. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_142\(3\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_142(3)_8)
2. Гулай В. В. Рецидиви мімікрійно-імітаційної політичної поведінки як перешкода на шляху реалізації європейського цивілізаційного вибору України. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. 2016. № 3. С. 46-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_2016_3_6
3. Ключкович А. Політична участь в Словаччині: основні форми і тенденції розвитку. *Регіональні студії*. Ужгород, 2018. №15. С. 64–69.
4. Кравець А. Ю. Біологічні детермінанти політичної поведінки. *Політичне життя*. 2017. № 1-2. С. 74-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2017_1-2_14
5. Кравець А. Ю. Біополітична інтерпретація типів політичної поведінки: егоїзм, альтруїзм, агресія. *Політикус*. 2016. Вип. 4. С. 17-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2016_4_6
6. Куницький М. П. Зовнішні детермінанти мотивації політичної поведінки в умовах демократизації суспільства. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2017. Вип. 22. С. 80-85.
7. Свідерська О. Теоретико-методологічні аспекти типологізації політичної поведінки. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні*

студії. 2015. Вип. 7. С. 349-355. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2015_7_42

8. Спренне А. Соціологічні теорії політичної поведінки в аналізі впливу релігії на політику. *Соціол. студії*. 2017. № 1. С. 12-20.

9. Шайгородський Ю. Ж. Ціннісні та міфологічні детермінанти політичної поведінки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2019. Вип. 26. С. 3-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2019_26_3

10. Ясінська А. Вплив мотивації як психологічного чинника політичної поведінки на електоральний вибір особи. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2015. Вип. 6. С. 207-214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2015_6_26

Методичні рекомендації

Готуючись до семінарського заняття, студентам слід звернути увагу на такі поняття, як-от: «політична участь», «політична активність», «політична діяльність», – спробувати сутнісно співвідносити їх між собою. Необхідно проаналізувати основні підходи в політичній науці до вивчення мотивів політичної поведінки, а також викристалізувати сучасні фактори впливу на політичну поведінку. Особливу увагу варто приділити висвітленню біхевіоралістського підходу і т.зв. «постбіхевіоралістській революції» в політичній науці, концепціям А.Маслоу, Р.Мертон та ін. Студенти повинні охарактеризувати основні типи та форми політичної поведінки й політичної участі. Зокрема детального розгляду потребують авторські підходи (рівні участі в політиці за М.Вебером, різновиди політичної участі за С.Вербою та Л.Паєм та ін.). Слід проаналізувати основні моделі участі у політиці за різних політичних режимів. Окремо варто зупинитися на соціальній базі та основних формах неконвенціональної участі в політиці, розкрити дестабілізаційний потенціал неконвенціональної політичної участі. Розкриваючи зміст п'ятого питання, необхідно визначити причини та прояви відчуження від політики, причини протесту як соціально-політичного феномену, зміст та ознаки кризи політичної участі, а також окреслити основні способи подолання кризи політичної участі.

Тема 15. ТЕОРІЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ

1. Основні теоретико-методологічні підходи до аналізу процесу демократизації.
2. Моделі демократизації (Д. Растоу, Ф. Шміттер, А. Пшеворський).
3. Особливості переходу до демократії у країнах Центрально-Східної Європи.
4. Суперечності процесів консолідації демократії в посткомуністичних країнах
5. Особливості та труднощі процесу демократизації в Україні.

Рекомендована література:

1. Бабкіна О. В. Передумови переходу до демократії: ризики транзитивного суспільства. *Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2015. Вип. 17. С. 3–11.
2. Бурдяк В. Політичні трансформації у посткомуністичних державах ЦСЄ: теоретичні та методологічні підходи. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2016. Т. 33-34. С. 40–49.
3. Зеленько Г. Суперечності процесів консолідації демократії у країнах Вишеградської групи. *Політичний менеджмент*. 2011. № 5. С. 174–182.
4. Зеленько Г. І. Роль екзогенних факторів у процесах оновлення політичного класу в країнах Центрально-Східної Європи. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2009. Вип. 17. С. 117–127.
5. Ключкович А. Перехід до демократії в Словаччині: динаміка та суперечності суспільно-політичних трансформацій: монографія. Ужгород: АУТДОР-ШАРК, 2019. 416 с.
6. Ключкович А. Перехід до демократії в Словаччині: концептуальні аспекти аналізу. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. К.: «Видавництво «Гілея», 2020. Вип. 153 (№2). С. 439–443.
7. Колодій А. Ф. Від «Сірої зони» до кольору сонця: помаранчева революція і демократичний перехід в Україні. *Агора. Вип. 1: Україна – нові перспективи*. Київ: Стилос, 2005. С. 9–23.
8. Колодій А. Траєкторія демократичного переходу в Україні. *Трансформація в Польщі і в Україні: 1989–2009. Вибрані аспекти*. С. 23–38. URL: <https://political-studies.com/?p=570>
9. Романюк О. Чи може зріла демократія бути неліберальною? *Політичний менеджмент*. 2009. № 2. С. 73-87.
10. Романюк О. Проблема придатності парадигми транзитології до аналізу посткомуністичних трансформацій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2012. № 1013. Вип. 21. С. 31–36.

Методичні рекомендації

Розгляд даної теми варто розпочати з висвітлення основних теоретико-методологічних підходів до аналізу процесу демократизації, проаналізувати авторські концепції Д. Растоу, Ф. Шміттєра, А. Пшеворського. Необхідно дати характеристику демократизації як глобального процесу сучасності, визначити особливості та характерні риси цього процесу, з'ясувати основні фактори та передумови, які впливають на темп і характер перетворень. Студенти повинні висвітлити основні демократизаційні моделі, здійснити їх порівняльний аналіз, що дасть можливість з'ясувати загальні та відмінні риси становлення і розвитку демократії як форми організації політичної влади та управління. Необхідно визначити особливості руху країн Центральної та Східної Європи на шляху

демократизації суспільних відносин, з'ясувати перешкоди та проблеми, що мали місце в конкретних випадках. Вивчаючи дану тему, слід приділити особливу увагу характеристиці демократизаційних процесів в Україні та перспективам утвердження демократії. Необхідно зупинитися на нормативному забезпеченні демократичних процесів в Україні. Варто також порівняти демократичні перетворення в Україні та колишніх республіках СРСР, з'ясувати спільності та відмінності в демократизації пострадянських країн.

Тема 16. ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ І КРИЗИ В СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ

1. Соціальний конфлікт і політика.
2. Сучасна теорія конфлікту.
3. Структура та функції політичного конфлікту.
4. Конфліктогенні чинники, об'єктивні та суб'єктивні причини виникнення конфліктів.
5. Типологія політичних конфліктів.
6. Соціальні конфлікти в політичному житті України.

Рекомендована література:

1. Багінський А. Сучасні соціально-політичні конфлікти у структурному вимірі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право.* 2019. № 2. С. 6-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2019_2_3
2. Березовська-Чміль О., Кобець Ю. Політичний конфлікт гібридного типу: глобальний та регіональний виміри. *Грані.* 2020. Т. 23, № 8. С. 93-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2020_23_8_11
3. Завальська Л. В. Типологія конфліктних стратегій в інтерактивній взаємодії політиків. *Зап. з укр. мовознавства.* 2017. Вип. 24, т. 2. С. 165-171.
4. Іванова А. В. Політичний конфлікт та інтолерантність в соціально-політичному вимірі. *Актуальні проблеми політики.* 2016. Вип. 58. С. 41-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2016_58_7
5. Кияшко Л. О., Бородчак М. В. Проблема політичної стабільності українського суспільства в контексті аналізу політичної культур. *Проблеми політичної психології.* 2014. Вип. 1. С. 116-127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppr_2014_1_14
6. Романюк О. І. Російсько-Український воєнно-політичний конфлікт: причини та шляхи розв'язання. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2015. № 3. С. 244-246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2015_3_36
7. Скідін Л. О. Театралізовані політичні конфлікти як різновид перформативної соціальної взаємодії. *Соціальні технології: актуальні проблеми*

теорії та практики. 2014. Вип. 63. С. 15-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2014_63_4

8.Шевель І. П. Соціальний конфлікт як феномен соціологічного пізнання. *Габітус.* 2018. Вип. 5. С. 105-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2018_5_21

9.Шевель І. Сучасний соціальний конфлікт: мікроструктурний підхід Р. Колінза. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* 2015. № 3. С. 147-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stmm_2015_3_11

10.Шубін С. П. Політичний маркетинговий аналіз сутності сучасного соціально-політичного конфлікту в державі. *Теорія та практика державного управління.* 2011. Вип. 1. С. 115-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2011_1_19

Методичні рекомендації

В рамках даної теми у студентів повинно сформуватися чітке уявлення про конфлікт як про соціальний і політичний феномен, що відіграє значну роль у суспільно-політичному житті. В другому питанні основну увагу варто приділити сучасній теорії конфлікту, розглянути позитивно-функціоналістську теорію конфлікту Л.Козера, конфліктній моделі суспільства Р.Дарендорфа, загальній теорії конфлікту К.Боулдінга та ін. Студенти повинні детально проаналізувати структуру, конструктивні та деструктивні функції політичного конфлікту. Також необхідно акцентувати увагу на причинах і чинниках виникнення політичного конфлікту, стадіях його розвитку та наслідках для суспільства і політичної системи. Важливим є розгляд проблеми класифікації та типології конфліктів, сфер їхнього виникнення. Серед критеріїв типологізації студентам рекомендовано сфокусувати увагу на наступних: сфера проявів, причини виникнення, джерела виникнення, характер походження, кількість суб'єктів, часовий критерій, географічний критерій, ступінь вияву, рівень насилля, характер перебігу, соціальні наслідки та ін. Вивчаючи дану тему, слід приділити особливу увагу характеристиці політичних конфліктів в Україні, з'ясувати їх базові типи та учасників.

Тема 18. ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ

1. Поняття і функції політичної свідомості.
2. Структура політичної свідомості.
3. Масова політична свідомість і громадська думка.
4. Політичні міфи в житті суспільства: історія і сучасність.
5. Характеристика розвитку політичної свідомості в сучасній Україні.

Рекомендована література:

1. Гаврилишин Б. Українські дороговкази на роздоріжжях цивілізації. *Сучасність.* 2007. № 10. С. 58-64.
2. Горбатенко В. Постмодерн і трансформація ціннісної основи людського буття. *Політичний менеджмент.* 2005. № 1 (10). С. 3-13.

3. Каламаж Р. В. Політична культура студентської молоді у контексті компетентнісного підходу / Р. В. Каламаж, В. О. Ільницький. *Психологічний часопис*. 2018. № 3. С. 53-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2018_3_6
4. Кваша О. П. Політична культура: на шляху до демократії / О. П. Кваша, А. М. Шпит. *Молодий вчений*. 2019. № 5(2). С. 312-316. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_5\(2\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_5(2)_15)
5. Колодій І. Середній клас, демократичні цінності та політичні преференції: до і після "помаранчевої революції". *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2007. № 3. С. 128-153.
6. Костиря І. О. Політична культура як відображення політико-комунікативної реальності суспільства. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2013. Вип. 14. С. 38-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kmss_2013_14_7
7. Кутуєв П. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології: монографія. Херсон: Гельветика, 2016. 515 с.
8. Сашук Г. Політична культура інформаційного суспільства : монографія. К.: Вадекс, 2011. 327 с.
9. Середа В. В. Політична культура України: діахронний вимір. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2015. Вип. 9. С. 19-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_sociology_2015_9_4
10. Сушко А. І. Політична культура в контексті соціокультурного розвитку суспільства. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 191-199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2018_62_20

Методичні рекомендації

Політику часто розуміють як сферу відносин між соціальними групами з приводу використання інститутів публічної влади для реалізації їх суспільно значущих потреб, тому політична свідомість виступає специфічною формою виразу політичних інтересів соціальних груп. Людина усвідомлює своє ставлення до тієї чи іншої соціальної групи, до влади та її проявів, визначається із своїми політичними позиціями. На цій основі й виникає політична свідомість. Готуючись до семінарського заняття студенти повинні співвіднести та розмежувати поняття «політична свідомість» і «суспільна свідомість», «політична свідомість» і «політична культура». Політична свідомість має свої структурні рівні та виконує важливі функції, які необхідно визначити в рамках даної теми. Розгляд функцій, які виконує політична свідомість, різних її проявів, дозволяє визначити категорію «громадська думка» як важливий засіб діагностування політичної свідомості суспільства. Серед форм політичної свідомості особливу увагу слід приділити масовій свідомості та політичній ідеології. Цікавим для розгляду є проблема політичних міфів у житті суспільства в історичному та сучасному контекстах. У дискусійній формі студентам рекомендується з'ясувати основні особливості політичних міфів, чинники та передумови їхньої появи. Вивчаючи дану тему, слід приділити особливу увагу характеристиці політичної свідомості українського суспільства, з'ясувати її особливості та суперечності.

Тема 19. ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ

1. Проблема визначення сутності цінностей.
2. Інтегруюча та диференціююча роль політичних цінностей.
3. Цінності як проблема політики: стан наукового дослідження.
4. Цінності громадянського суспільства.
5. Особливості формування політичних і громадянських цінностей в Україні за умов демократичного розвитку.

Рекомендована література:

1. Горбатенко В. Політико-правові цінності в контексті демократизації українського суспільства. *Право України*. 2013. № 8. С.149-158.
2. Горбатенко В. Постмодерн і трансформація ціннісної основи людського буття. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1 (10). С. 3-13.
3. Горбатенко В. Ціннісні аспекти реформування політичної системи України. *Політичний менеджмент*. 2007. № 6. С. 9-12.
4. Каламаж Р. В. Політична культура студентської молоді у контексті компетентнісного підходу / Р. В. Каламаж, В. О. Ільницький. *Психологічний часопис*. 2018. № 3. С. 53-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2018_3_6
5. Кваша О. П. Політична культура: на шляху до демократії / О. П. Кваша, А. М. Шпит. *Молодий вчений*. 2019. № 5(2). С. 312-316. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_5\(2\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_5(2)_15)
6. Козьма В. Політичні ціннісні орієнтації українського середнього класу. *Політичний менеджмент*. 2008. № 1. С. 94-101.
7. Колодій І. Середній клас, демократичні цінності та політичні преференції: до і після "помаранчевої революції". *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2007. № 3. С. 128-153.
8. Музика О.Л. Політичні цінності в системі ціннісної регуляції розвитку особистості. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. праць / За заг. ред. М.М.Слюсаревського*. К.: Міленіум, 2008. Вип. 8. С. 209-218.
9. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. К.: ПІЕНД, 2002. 272с.
10. Сушко А. І. Політична культура в контексті соціокультурного розвитку суспільства. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 191-199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2018_62_20

Методичні рекомендації

Розпочати розгляд теми варто з визначення сутності політичних цінностей, їхніх функцій і значення. Варто диференціювати основні відмінності між політичними цінностями та установками. Важливе значення має окреслення проблеми політичних цінностей у науці. Зокрема варто розпочати з філософського осмислення цінностей у творах відомих мислителів Античності та Середньовіччя, з'ясувати ієрархічні ціннісні моделі Нового часу, а також

з'ясувати систему ціннісних орієнтирів у зарубіжній і вітчизняній політологічній традиції. Особливої уваги студентів потребують проблеми історичних, національних і культурних цінностей у працях українських вчених (М. Попович, В. Денисенко, А. Колодій, В. Горбатенко та ін.). Необхідно визначити значення цінностей у житті індивіда та суспільства. Слід звернути увагу на особливу роль політичних цінностей у кризові та трансформаційні періоди, коли суспільство вимагає чітких орієнтирів для подальшого розвитку. Вивчаючи дану тему, студентам слід звернути увагу на те, що на рівні суспільства політичні цінності визначають не лише місце окремої особистості у суспільстві, але й місце самої держави у світовій спільноті. На основі отриманих теоретичних знань студенти повинні з'ясувати особливості формування політичних і громадянських цінностей у Україні.

Тема 20. ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА

1. Основні підходи до трактування політичної культури.
2. Становлення і розвиток концепції політичної культури.
3. Структура та функції політичної культури.
4. Типологія політичної культури.
5. Політична культура українського суспільства.

Рекомендована література:

- 1.Зубко О. В. Політична культура в Україні у контексті взаємовідносин між політичними партіями з різними ідеологічними платформами. *Політикус*. 2017. Вип. 5. С. 134-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2017_5_29
- 2.Каламаж Р. В. Політична культура студентської молоді у контексті компетентнісного підходу / Р. В. Каламаж, В. О. Ільницький. *Психологічний часопис*. 2018. № 3. С. 53-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2018_3_6
- 3.Кваша О. П. Політична культура: на шляху до демократії / О. П. Кваша, А. М. Шпит. *Молодий вчений*. 2019. № 5(2). С. 312-316. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_5\(2\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_5(2)_15)
- 4.Ключкович А. Політико-культурні аспекти посткомуністичної трансформації словацького суспільства. *Регіональні студії*. Ужгород, 2019. №16. С. 19–23.
- 5.Кобюк С. В. Політична культура пострадянського простору у контексті утворення інституцій культури. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Культурологія*. 2019. Вип. 31. С. 74-79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrk_2019_31_13
- 6.Круглий стіл «Політична культура українського суспільства у фокусі соціології (2018–2019)». *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 4. С. 18-39.
- 7.Поліщук І. О. Традиційна політична культура України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава*

Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2014. № 4. С. 267-269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2014_4_39

8. Рудакевич О. Національна політична культура: теорія, методологія, український досвід: монографія. Т.: ТНЕУ, 2010. 451 с.

9. Серeda В. В. Політична культура України: діахронний вимір. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2015. Вип. 9. С. 19-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_sociology_2015_9_4

10. Сушко А. І. Політична культура в контексті соціокультурного розвитку суспільства. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 191-199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2018_62_20

Методичні рекомендації

Розгляд питання політичної культури необхідно розпочати з визначення цієї категорії, скориставшись різними поглядами вчених на її сутність. Варто зосередити увагу також на її зв'язку та співвідношенні з політичною свідомістю. Політична культура є системою історично сформованих, відносно усталених переконань, установок, уявлень, ціннісних орієнтацій, моделей поведінки суб'єктів політичного процесу. Цей політичний феномен включає культуру свідомості, культуру поведінки та культуру функціонування політичних інститутів. Студентам слід диференціювати політичну культуру особистості та суспільства, а також визначити, що таке субкультура, контркультура. У питанні про типологію важливо звернути увагу на концепцію Г. Алмонда та С. Верби, охарактеризувати та порівняти патріархальний, підданський і партисипаторний (культуру участі) типи політичної культури, проаналізувати, чому громадянський тип сприяє стабільності демократичного політичного режиму. Розуміння різних типів політичної культури дозволяє зрозуміти різноманітність ціннісних орієнтацій в українському суспільстві. Уся сукупність знань за даною темою дасть змогу краще розібратися у специфіці політичної культури сучасного українського суспільства. Слід пам'ятати, що в умовах перехідного періоду політична культура є багатоскладовою, поєднує у собі традиційні та модерні елементи.

Тема 21. ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ. ОСНОВНІ ІДЕОЛОГІЧНІ ДОКТРИНИ СУЧАСНОСТІ

1. Політична ідеологія та її функції.
2. Поняття ідейно-політичного (ідеологічного) спектру та його значення для структуризації політичного простору.
3. Лібералізм і консерватизм (неолібералізм і неоконсерватизм).
4. Марксизм, комунізм і соціал-демократична доктрина суспільного устрою.
5. Анархізм, націоналізм, фашизм (неофашизм).
6. «Криза ідеологій» та ідеологічні трансформації в кін. XX – поч. XXI століть.

Рекомендована література:

1. Василів С. Історичні та політичні передумови виникнення та трансформації ідеології українських націоналістів у ХХ ст. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2020. Т. 7, № 4. С. 19-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2020_7_4_5
2. Горбатенко В. Політико-правові цінності в контексті демократизації українського суспільства. *Право України*. 2013. № 8. С.149-158.
3. Зуйковська А. Ідеологічні засади розвитку політичних партій у сучасній Україні. *Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*. 2011. № 3. С. 84-94.
4. Історія соціал-демократичного руху в Новий час: становлення ідеології та практики: курс лекцій / уклад. О. Т. Безаров; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: ЧНУ, Рута, 2019. 135 с.
5. Кириченко М.О. Формування ідеології інформаційного суспільства в умовах глобальної інформатизації: тенденції, парадигми, перспективи розвитку: монографія / Нац. акад. пед. наук України, Ун-т менеджменту освіти. Харків: Технологічний центр, 2017. 318 с.
6. Кутуєв П. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології: монографія. Херсон: Гельветика, 2016. 515 с.
7. Марущак О. А. Щодо сучасного розуміння та значення ідеології. *Форум права*. 2020. № 2. С. 92–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
8. Сушко А. І. Політична культура в контексті соціокультурного розвитку суспільства. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 191-199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2018_62_20
9. Трансформація правової ідеології у контексті сучасних викликів: колект. монографія / Ю. С. Шемшученко та ін.; за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Вінниця: Нілан, 2016. 471 с.
10. Яковлєв М. В. Політичні ідеології як концептосфери: можливості міждисциплінарного когнітивно-дискурсивного аналізу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Питання політології. 2018. Вип. 34. С. 28-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPPO_2018_34_6

Методичні рекомендації

В рамках даної теми студенти повинні розкрити історичні аспекти появи та розвитку ідеологічних течій, використовуючи матеріал з політичної думки минулого та сучасності; вміти порівнювати різні течії, давати їм раціонально-критичну оцінку, проаналізувати зміну домінуючих ідеологій у суспільному розвитку. Важливо звернути увагу на те, як у сучасних умовах у суспільній практиці знаходять своє відображення різні ідеї та цінності, як традиційні, так і новітні. Студенти повинні звернути увагу на ліберальні та неоліберальні, консервативні та неоконсервативні, соціалістичні та соціал-демократичні цінності. Проаналізувати марксистське розуміння соціалізму та його відмінність від соціал-демократичної концепції. Студентам слід зосередитися на доктринах

анархізму, націоналізму, фашизму (неофашизму) та їх впливом на історичний розвиток і політичну практику. Варто приділити увагу альтернативному світогляду, носіями якого є учасники нових соціальних рухів, насамперед, фемінізму, антиглобалізму. Крізь партійно-політичну призму варто розглянути феномен популізму, наводячи приклади з політичного життя зарубіжних країн і України. Вивчаючи цю тему, потрібно згадати матеріал, який вже був пройдений, особливо щодо політичних партій, груп інтересів, політичної свідомості та політичної культури суспільства.

8. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота

Самостійна робота студента під час вивчення дисципліни «Загальна теорія політики» передбачає опрацювання навчального матеріалу лекційних занять, підготовку до практичних (семінарських) занять, а також самостійне опрацювання додаткового навчального матеріалу до окремих тем у вільний від аудиторних занять час.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Особливості науково-теоретичного дослідження політичної дійсності	2	6
2.	Еволюція уявлень про політику: основні етапи та парадигми	4	6
3.	Суб'єкт і об'єкт політичних відносин	4	8
4.	Теорія влади та владних відносин	4	6
5.	Концепт «політичний інститут» у сучасній науці	4	6
6.	Теорія політичних систем	4	6
7.	Політологічна теорія держави	4	8
8.	Громадянське суспільство як складова суспільної системи	4	8
9.	Партії як політичний інститут	4	6
10.	Теорія груп і групових інтересів	4	8
11.	Політичний процес	4	6
12.	Політична поведінка та політична участь	4	6
13.	Політичний розвиток і модернізація	4	6
14.	Теорія демократичного транзиту	4	6
15.	Політичні конфлікти та кризи в суспільному житті	4	6
16.	Теорія політичної комунікації	4	6
17.	Політична свідомість	4	6
18.	Політичні цінності	4	6
19.	Політична культура суспільства	4	6
20.	Політична ідеологія	4	8
Разом		78	130

Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання для студентів з курсу «Загальна теорія політики» передбачають самостійний характер виконання, враховують індивідуальні особливості, пізнавальні можливості здобувачів вищої освіти.

I-й модульний контроль.

Індивідуальне завдання передбачає підготовку та презентацію категорій, тем, проблем з курсу «Загальна теорія політики» в електронній формі Microsoft PowerPoint (див. нижче).

Орієнтовні теми:

1. Політика як соціальні відносини, діяльність та інститут.
2. Проблема співвідношення політики та моралі.
3. Чиказька школа американської політології та розквіт біхевіоралізму.
4. Типологія політичних акторів за підходом Г.Алмонда.
5. Е.Тоффлер про зміну сутності влади в умовах «інформаційного суспільства».
6. Криза легітимності влади: причини та прояви.
7. Мафія й корупція як форми й механізми тіньового правління.
8. Трагування політичних інститутів у традиційному та новому інституціоналізмі.
9. Моделі політичних систем: порівняльний аналіз.
10. Інституціональні та соціальні фактори розвитку партійних систем.
11. Концепція «групової політики» А.Бентлі.
12. Патронажно-клієнтельні відносини як спосіб захисту групових інтересів у перехідних суспільствах.
13. Кланово-олігархічні об'єднання та їх роль в українській політиці.
14. Специфіка політичного процесу в перехідних політичних системах.
15. Стадії політичного процесу за Г.Алмондом і Дж. Пауелом.
16. Модернізація і демократизація: загальне і особливе.
17. Взаємозв'язок свободи та відповідальності у демократичному суспільстві.
18. Політичні міфи: передумови появи та характерні риси.
19. Історичні, національні та психологічні особливості української політичної культури
20. Концепція громадянської культури за підходом Г.Алмонда та С.Верби.

II-й модульний контроль.

Індивідуальне завдання передбачає конспект праць відомих науковців за планом, який студент розробив самостійно (див. нижче).

Як альтернатива враховується проходження студентами визначеного онлайн-курсу (неформальна освіта) та отримання сертифікату про їх завершення (результат навчання). Пропонуються відкриті дистанційні платформи: Prometheus (<https://prometheus.org.ua/>), ВУМ online (<https://vumonline.ua/>), EdEra (<https://ed-era.com/>).

Рекомендовані праці (конспект):

1. Вебер Макс. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з нім. О. Погорілий. Київ: Наш формат, 2018. 215 с.
2. Габермас Ю. Структури перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство. Львів: Літопис, 2000. 320 с.
3. Даль Р. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція. Х.: Каравела, 2002. 216 с.
4. Парсонс Талкот. Соціальна структура і особистість: [зб. тв.] / пер. з англ. В. Верлоки і В. Кебуладзе. К.: Дух і літера, 2011. 337 с.
5. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: дослідження структур, мотивів і результатів: Пер. з 2-го вид. К.: АртЕк, 2001. 224 с.
6. Тоффлер Елвін. Нова парадигма влади: знання, багатство й сила / пер. з англ. Н. Бордукова. Х.: Акта, 2003. 688 с.
7. Фукуяма Френсіс. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції. К: Наш формат, 2018. 576 с.
8. Фукуяма Френсіс. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. К: Наш формат, 2019. 608 с.
9. Almond G. A. Comparative Political Systems. *The Journal of Politics*. 1956. Vol. 18. No. 3. P. 391-409. URL: <http://www.jstor.org/stable/2127255>
10. Pridham G. Dynamics of Democratization: a Comparative Approach. London and New York: Continuum, 2000. 330 p.

9. ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Концептуальні підходи до розуміння політики.
2. Наукове осмислення проблеми закономірностей у політиці.
3. Теоретичні підходи до інтерпретації суб'єктів і об'єктів політичних відносин.
4. Проблема класифікації політичних суб'єктів у сучасній науці.
5. Концептуальні підходи до інтерпретації політичної влади.
6. Проблема співвідношення легітимності та ефективності політичної влади: теоретичні аспекти.
7. Становлення і розвиток теорії політичних систем.
8. Теоретичні моделі політичних систем: порівняльний аналіз.
9. Теорія політичної системи Д. Істона.
10. Інформаційно-кібернетична модель політичної системи К. Дойча.
11. Структурно-функціональна модель політичної системи Г. Алмонда.
12. Трансформація політичної системи України в умовах російсько-української війни.
13. Наукові підходи до типологізації політичних процесів.
14. Теорія політичної модернізації: ідейні джерела, етапи та фактори розвитку.
15. Моделі демократизації: порівняльний аналіз.
16. Особливості посткомуністичних демократичних трансформацій.
17. Виклики для демократії в умовах інформаційного суспільства.
18. «Відкати» від демократії та їх політичні наслідки.
19. Концептуальні підходи до трактування політичних інститутів.
20. Формальні та неформальні інститути в політиці.
21. Глобалізація та національна держава: виклики та перспективи.
22. Моделі громадянського суспільства: порівняльний аналіз.
23. Проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні.
24. Моделі захисту групових інтересів: порівняльний аналіз.
25. Особливості формування і діяльності груп інтересів в незалежній Україні.
26. Інституціональні та соціетальні фактори розвитку партійних систем.
27. Вплив соціальних розмежувань на формування партійних систем за концепцією М. С.Ліпсета та С.Роккана
28. Теорія «кризи політичних партій» та її інтерпретації в науці.
29. Етапи становлення теорії політичних партій.
30. Особливості розвитку політичних партій в Україні.
31. Роль ідеології в діяльності політичних партій в Україні.
32. Концепція політичної культури: етапи формування і напрями розвитку.
33. Основні шляхи формування громадянської культури в Україні.

34. Особливості формування політичних цінностей в Україні за умов демократичного розвитку.
35. Політична культура українського суспільства: регіональний вимір.
36. Політичні міфи: передумови появи та характерні риси.
37. Політична символіка як чинник формування суспільної свідомості.
38. Політична ідентичність сучасного українського суспільства.
39. Концептуальні підходи до визначення політичної поведінки.
40. Особливості електоральної поведінки громадян України.
41. Чинники впливу на електоральний вибір.
42. Теоретичні моделі політичних комунікацій: порівняльний аналіз.
43. Масові інформаційно-комунікаційні процеси в політичному просторі.
44. Наукові дослідження ролі ЗМІ в системі політичної комунікації.
45. Порівняльна характеристика тоталітарного та авторитарного політичних режимів.
46. Еволюція і політичні перспективи ідеології консерватизму.
47. Еволюція і політичні перспективи ідеології лібералізму.
48. Ідеологічні доктрини минулого та сучасності: порівняльний аналіз.
49. Ідеологічні трансформації в кінці XX – на початку XXI ст.
50. Сучасний стан дослідження політичних конфліктів у вітчизняній політичній науці.

10. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ (ЕКЗАМЕН)

1. Об'єкт, предмет і специфіка загальної теорії політики.
2. Проблема закономірностей у політиці.
3. Сутність політики, її місце і роль в системі суспільних відносин.
4. Властивості та структурні елементи політики.
5. Періодизація розвитку уявлень та ідей про політику.
6. Соціоцентристська стадія розвитку уявлень про політику: основні підходи.
7. Інституціональний підхід до аналізу політичних процесів.
8. Структурно-функціональний аналіз політики.
9. Біхевіоралізм як методологічний підхід до аналізу політичних процесів.
10. Теорія «раціонального вибору» як методологічний підхід до аналізу політичного життя.
11. Соціологічний підхід до аналізу політики.
12. Поняття суб'єкта політичного процесу. Антиномія суб'єкта і об'єкта в політиці.
13. Теоретичні підходи до інтерпретації суб'єктів і об'єктів політичних відносин.
14. Проблема класифікації політичних суб'єктів (акторів) в сучасній науці (Г.Алмонд, Г.Пауел, Дж.Розенау).
15. Концептуальні підходи до інтерпретації політичної влади: порівняльний аспект.
16. Атрибутивно-субстанціональні концепції політичної влади.
17. Реляційні концепції політичної влади.
18. Політична влада: суть, структура та властивості.
19. Причини появи та історичні форми влади.
20. Державна влада як вища форма політичної влади.
21. Співвідношення понять «легітимність», «легальність» і «легітимація».
22. Джерела і типологія легітимності політичної влади.
23. Ефективність політичної влади, проблема співвідношення легітимності й ефективності влади.
24. Криза легітимності влади та способи підвищення легітимності.
25. Концептуальні підходи до трактування природи та змісту політичних інститутів.
26. Ознаки, функції та різновиди політичних інститутів.
27. Політична інституціоналізація, критерії інституціоналізації за С.Хантінгтоном.
28. Основні положення системного аналізу політичних процесів.
29. Становлення і розвиток теорії політичних систем.
30. Теорія політичної системи Д.Істона.
31. Структурно-функціональна модель політичної системи Г.Алмонда.
32. Інформаційно-кібернетична модель політичної системи К.Дойча.

33. Політична система: суть, структура та функції.
34. Типологія політичних систем.
35. Критерії та фактори ефективності політичних систем.
36. Концептуальні підходи до розуміння природи держави.
37. Держава: суть, ознаки та функції.
38. Громадянське суспільство: суть, структура та функції.
39. Історична еволюція громадянського суспільства та уявлень про нього.
40. Моделі громадянського суспільства.
41. Проблеми інституціоналізації громадянського суспільства в Україні.
42. Партії як політичний інститут: суть, ознаки та функції.
43. Типологія політичних партій.
44. Становлення і розвиток теорії політичних партій.
45. Інституціональні та соціетальні фактори розвитку партійних систем.
46. Процес інституціоналізації політичних партій в Україні.
47. Теорія груп і групових інтересів у політичній науці: передумови формування, етапи і напрями розвитку.
48. Групи інтересів: суть, ознаки та функції.
49. Типологія груп інтересів.
50. Моделі захисту групових інтересів: порівняльний аспект.
51. Особливості формування груп інтересів у посткомуністичній Україні.
52. Поняття «політичний процес» і його наукова інтерпретація у сучасній політології.
53. Політичні зміни як базові характеристики політичного процесу. Джерела та форми політичних змін.
54. Структура політичного процесу.
55. Типологія політичних процесів.
56. Наукові підходи до визначення змісту політичної поведінки та політичної участі.
57. Типи та форми політичної поведінки та політичної участі.
58. Особливості політичної поведінки та політичної участі в сучасній Україні.
59. Сучасні концепції політичного розвитку.
60. Загальна теорія політичної модернізації: ідейні джерела, етапи та фактори розвитку.
61. Зміст та основні характеристики політичної модернізації.
62. Особливості модернізаційного процесу в Україні.
63. Процес демократизації: сутність і загальна характеристика.
64. Теоретичні підходи до вивчення політичних конфліктів.
65. Причини виникнення політичних конфліктів і специфіка їх протікання в умовах демократичних, перехідних і недемократичних політичних систем.
66. Характерні властивості, стадії та функції політичних конфліктів.
67. Типологія політичних конфліктів.
68. Поняття і теоретичні моделі політичної комунікації.
69. Становлення і розвиток теорії комунікації.
70. Структура та функції політичних комунікацій.

71. Масові інформаційно-комунікаційні процеси в політичному просторі.
72. Наукові дослідження ролі ЗМІ в системі політичної комунікації.
73. Політична свідомість: сутнісні характеристики та фактори формування.
74. Структура та функції політичної свідомості.
75. Політична ідентичність: суть та типологія.
76. Політичні міфи: суть, передумови їх появи та характерні риси.
77. Громадська думка як особлива форма політичної свідомості суспільства.
78. Цінності як проблема політики: стан наукового дослідження.
79. Політичні цінності: суть, класифікація і функції.
80. Особливості формування політичних і громадянських цінностей в Україні за умов демократичного розвитку.
81. Поняття політичної культури та особливості її інтерпретація в сучасній політології.
82. Концепція політичної культури: передумови формування, етапи та напрями розвитку.
83. Структура та функції політичної культури.
84. Основні фактори формування політичної культури.
85. Типологія політичної культури.
86. Особливості сучасної української політичної культури.
87. Сучасні наукові підходи до інтерпретації категорії «політична ідеологія».
88. Політична ідеологія: суть, структура та функції.
89. Основні ідеологічні доктрини минулого та сучасності: порівняльний аналіз.
90. «Криза ідеологій» та ідеологічні трансформації в кін. XX – поч. XXI століть.

11. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- екзамен;
- усні відповіді під час практичних (семінарських) занять;
- презентація результатів виконаних індивідуальних завдань і досліджень.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на семінарських заняттях, презентація індивідуального завдання.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота								Індивідуальні завдання	Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T4	T5	T6	T7	T8	T9	10	50	100
5	5	5	5	5	5	5	5			

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Індивідуальні завдання	Модульна контрольна робота	Сума
T11	T12	T14	T15	T17	T19	T20	15	50	100
5	5	5	5	5	5	5			

T1, T2... - теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	8	40	7	35
Індивідуальне завдання (презентація, конспект наукових праць, онлайн-курс)	1	10	1	15
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом	10	100	9	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Мінімальний поріг для допуску до виконання модульної контрольної роботи становить 10 балів. Модульна контрольна робота складається з трьох завдань (запитань) описово-аналітичного характеру. Кожне запитання модульної контрольної роботи оцінюється окремо.

Перше і друге запитання покликані оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше і друге запитання модульної контрольної роботи максимально можуть бути оцінені у 15 балів кожне.

Третє питання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути оцінене у 20 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Відповідно до *«Положення про порядок та методiku проведення семестрових (курсових) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті»* (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від 08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу,

постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;

- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, C) заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;

- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;

- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;

- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;

- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення;

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Контрольні заходи та критерії оцінювання з навчальної дисципліни «Загальна теорія політики» розроблені відповідно до вимог системи контролю та оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти, прийнятої в ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Детальніше з правилами та процедурами проведення контрольних заходів, оцінювання, визнання результатів навчання здобувачів вищої освіти можна ознайомитися у Положенні про організацію освітнього процесу в ДВНЗ «УжНУ». (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/31357>), Положенні про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в УжНУ (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/5952>), Положенні про порядок визнання в ДВНЗ «УжНУ» результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/22966>), Положенні про порядок визнання (перезарахування) кредитів ЄКТС для учасників програм академічної мобільності у ДВНЗ «УжНУ» (<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/21266>).

12. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Герасимчук Т. Ф., Киридон А. М., Троян С. С. Загальна теорія політики: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2017. 226 с.
2. Ключкович А. Ю. Загальна теорія політики: методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2021. 73 с.
3. Основи громадянського суспільства та політичних знань: навчальний посібник; за заг. ред. В. І. Бортнікова. 2-ге вид. Суми: Університетська книга, 2023. 646 с.
4. Політична думка ХХ – початку ХХІ століть: методологічний і доктринальний підходи: підручник: у 2-х т. / за заг. ред. Н. М. Хоми; [Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко та ін.]. Львів: Новий Світ-2000, 2016. Том 1. 516 с.
5. Політична наука в Україні. 1991–2016: у 2 т. Т. 2. Теоретико-методологічні засади і концептуальні підсумки вітчизняних до сліджень / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. Досліджень ім. І. Ф. Кураса; редкол.: чл.-кор. НАН України О. Рафальський (голова), д-р політ. наук М. Кармазіна, д-р іст. наук О.Майборода; відп. ред. і упоряд. О.Майборода. К. : Парлам. вид-во, 2016. 688 с.
6. Політична наука в Україні. 1991-2016: у 2 т. Т.1 Політична наука: західні тренди розвитку й українська специфіка / НАН України, Ін-т політ. і етнонац. досліджень ім. І.Ф. Кураса. К.: Паралам. вид-во, 2016. 656 с.
7. Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: колективна монографія / за заг. ред.: Ю.Остапця і М.Токаря; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 680 с.
8. Політологічна енциклопедія. Навчальний посібник. Умань, 2016. 548 с.
9. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна та ін. Харків: Право, 2015. 815 с.
10. Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред. Ю.Остапця і М. Токаря. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. 560 с.

Допоміжна література

1. Бабкіна О. В. Передумови переходу до демократії: ризики транзитивного суспільства. *Науковий часопис НПУ ім. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2015. Вип. 17. С. 3–11.
2. Багінський А. Сучасні соціально-політичні конфлікти у структурному вимірі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 2. С. 6-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2019_2_3

3.Баштанник О. В. Національна держава в наднаціональному союзі: інституціональні структури, інституційні норми та глобальна ідентичність (приклад ЄС). *Політикус*. 2017. Вип. 1. С. 174-178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2017_1_37

4.Бевз Т. А. Інституціоналізація політичних партій як процес. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2011. Вип. 3. С. 31-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2011_3_5

5.Безклубенко С. Д. Громадянське суспільство як продукт соціокультурного розвитку. *Культурологічна думка*. 2018. № 13. С. 24-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2018_13_5

6.Березовська-Чміль О., Кобець Ю. Політичний конфлікт гібридного типу: глобальний та регіональний виміри. *Грані*. 2020. Т. 23, № 8. С. 93-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2020_23_8_11

7.Богиніч О. Л. Громадянське суспільство України після Революції гідності: уроки та перспективи. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 63-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2018_29_10

8.Бойко С. Українська молодь і громадянське суспільство в умовах сучасних викликів. *Українознавчий альманах*. 2020. Вип. 27. С. 22-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2020_27_5

9.Бондаренко Н. Громадянське суспільство в умовах пандемії / Н. Бондаренко. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2021. № 1. С. 80–89.

10.Бурдяк В. І. Національна держава у глобалізованому світі: виклики і пастки. *Панорама політологічних студій*. 2015. Вип. 13. С. 98-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pps_2015_13_15

11.Бурдяк В. Політичні трансформації у посткомуністичних державах ЦСЄ: теоретичні та методологічні підходи. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2016. Т. 33-34. С. 40–49.

12.Василів С. Історичні та політичні передумови виникнення та трансформації ідеології українських націоналістів у ХХ ст. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2020. Т. 7, № 4. С. 19-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2020_7_4_5

13.Вебер Макс. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з нім. О.Погорілий. Київ: Наш формат, 2018. 215 с.

14.Висоцький О. Політична влада в Україні: проблеми легітимації та модернізації: монографія. Д.: Інновація, 2012. 130 с.

15.Волинський А.К. Стадії політичного процесу: політико-правові основи класифікації. *Політичний менеджмент*. 2004. Вип. №1 (4). С. 41-52.

16.Гаврилишин Б. Українські дороговкази на роздоріжжях цивілізації. *Сучасність*. 2007. № 10. С. 58-64.

17.Гапоненко В. Неоінституціоналізм як метод дослідження демократизації політичної системи України. *Evropský politický a právní diskurz*. 2019. Sv. 6, Vyd. 4. С. 38-43. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-4/08.pdf>

18. Головаха Є., Степаненко В. Публічна соціологія як чинник розвитку громадянського суспільства. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 1. С. 22-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stmm_2017_1_7
19. Горбатенко В. Національна держава та її суверенність в умовах глобалізації. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2013. Вип. 3. С. 268-273. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2013_3_32
20. Горбатенко В. Політико-правові цінності в контексті демократизації українського суспільства. *Право України*. 2013. № 8. С. 149-158.
21. Горбатенко В. Постмодерн і трансформація ціннісної основи людського буття. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1 (10). С. 3-13.
22. Горбатенко В. Ціннісні аспекти реформування політичної системи України. *Політичний менеджмент*. 2007. № 6. С. 9-12.
23. Горбатенко І. А. Проблеми і перспективи подолання кризи легітимності влади в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2013. Вип. 11. С. 23-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2013_11_6
24. Горбачов А. В. Особливості дослідження політичної поведінки з позиції теорії раціонального вибору. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Вип. 142(3). С. 29-32. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_142\(3\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_142(3)_8)
25. Гулай В. В. Рецидиви мімікрійно-імітаційної політичної поведінки як перешкода на шляху реалізації європейського цивілізаційного вибору України. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. 2016. № 3. С. 46-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_2016_3_6
26. Даль Р. Поліархія. Участь у політичному житті та опозиція. Х.: Каравела, 2002. 216 с.
27. Данильян О. Г. Політична влада як механізм регулювання конфліктів у сучасних суспільствах. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2014. № 4. С. 7-14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2014_4_3
28. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою: лекції на тему політики свободи у ХХІ столітті / пер. з нім. А. Орган. К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2006. 110 с.
29. Дублікаш Т. М. Про застосування концепції порогів С. М. Ліпсета та С. Роккана до аналізу інституційного та політичного врегулювання конфліктів у розділених суспільствах. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2015. Вип. 19-20. С. 131-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2015_19-20
30. Долженков О. О. Методологічні проблеми порівняльного аналізу політичних інститутів та процесів. *Політичне життя*. 2022. № 2. С. 70-77. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.2.11>
31. Завальська Л. В. Типологія конфліктних стратегій в інтерактивній взаємодії політиків. *Зап. з укр. мовознавства*. 2017. Вип. 24, т. 2. С. 165-171.

32. Завгородня Ю. В. Деструкція політичної влади, як наслідок конфлікту в транзитному суспільстві. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 174-182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2018_62_18

33. Загальна теорія політики: навч.-метод. посіб. для здобувачів першого рівня вищої освіти галузі знань 05 – «Соціальні та поведінкові науки», спеціальність 052 «Політологія» [Електронне видання] / уклад.: А. В. Козьмїних, А. І. Сушко ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 70 с.

34. Зеленько Г. Кризи політичного розвитку в Україні: причини та зміст. *Політичні дослідження*. 2021. № 2. С. 33-61. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/2_Zelenko.pdf

35. Зеленько Г. Суперечності процесів консолідації демократії у країнах Вишеградської групи. *Політичний менеджмент*. 2011. № 5. С. 174–182.

36. Зеленько Г. І. Роль екзогенних факторів у процесах оновлення політичного класу в країнах Центрально-Східної Європи. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2009. Вип. 17. С. 117–127.

37. Зміна цивілізаційної парадигми розвитку України: теоретико-методологічний аналіз. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2019. 552 с.

38. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні: монографія / авт. кол.: Г. І. Зеленько (керівник, наук. ред.), Т. А. Бевз, С. Г. Брехаря, М. С. Кармазіна, В. О. Ковалевський, О. Ю. Кондратенко, Н. В. Кононенко, Т. М. Ляшенко, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с.

39. Зубко О. В. Політична культура в Україні у контексті взаємовідносин між політичними партіями з різними ідеологічними платформами. *Політикус*. 2017. Вип. 5. С. 134-137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2017_5_29

40. Зуйковська А. Ідеологічні засади розвитку політичних партій у сучасній Україні. *Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*. 2011. № 3. С. 84-94.

41. Іванова А. В. Політичний конфлікт та інтолерантність в соціально-політичному вимірі. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С. 41-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2016_58_7

42. Історія соціал-демократичного руху в Новий час: становлення ідеології та практики: курс лекцій / уклад. О. Т. Безаров; Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: ЧНУ, Рута, 2019. 135 с.

43. Каламаж Р. В. Політична культура студентської молоді у контексті компетентнісного підходу / Р. В. Каламаж, В. О. Ільницький. *Психологічний часопис*. 2018. № 3. С. 53-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psch_2018_3_6

44. Кармазіна М. Партогенез: труднощі осмислення. *Наукові записки інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*. 2011. № 3. С. 4-20.

45. Кармазіна, М. Тридцять років української багатопартійності (кінець 1990 – початок 2020 рр.): [монографія]; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2020. 87 с.

46. Кваша О. П. Політична культура: на шляху до демократії / О. П. Кваша, А. М. Шпит. *Молодий вчений*. 2019. № 5(2). С. 312-316. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_5\(2\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_5(2)_15)
47. Квітка С. А. Глобальне громадянське суспільство: між національними державами і транснаціональними корпораціями. *Аспекти публічного управління*. 2017. Т. 5, № 3-4. С. 65-76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2017_5_3-4_9
48. Кириченко М.О. Формування ідеології інформаційного суспільства в умовах глобальної інформатизації: тенденції, парадигми, перспективи розвитку: монографія / Нац. акад. пед. наук України, Ун-т менеджменту освіти. Харків: Технологічний центр, 2017. 318 с.
49. Кияшко Л. О., Бородчак М.В. Проблема політичної стабільності українського суспільства в контексті аналізу політичної культур. *Проблеми політичної психології*. 2014. Вип. 1. С. 116-127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppr_2014_1_14
50. Ключкович А. Категорія «модель суспільно-політичного розвитку» як аналітичний інструмент вивчення демократичних трансформацій. *Політичні трансформації сучасного суспільства: зб. Матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 22 лютого 2024 р.)*. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 25-29.
51. Ключкович А. Методологічне значення інституціоналізму в дослідженні демократичних трансформацій (на прикладі Словаччини). *Всеукраїнські політологічні читання імені професора Богдана Яроша: зб. наук. танавч.-метод. пр. / за заг. ред. В. І. Бортнікова, Я. Б. Яроша*. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. Вип. 13. С. 49-54 [188 с.].
52. Ключкович А. Особливості розвитку партійної системи Словаччини в контексті суспільно-політичних трансформацій кінця ХХ початку ХХІ ст.. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія*. Випуск 11. Ужгород: Говерла, 2009. С. 100-107.
53. Ключкович А. Ю. Громадянське суспільство в сучасній Словаччині: особливості та проблеми функціонування. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право*. 2018. № 3. С. 74-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2018_3_13
54. Ключкович А. Ю. Структурний вимір консолідації демократії. *Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональні виміри. Збірник матеріалів V Міжнародної науково-практ. конференції (м. Івано-Франківськ, 25-26 квітня 2024 р.)*. Івано-Франківськ, 2024. С.9-13.
55. Ключкович А., Петрінко В. Еволюція інституту парламентаризму в Словацькій Республіці та проблеми його функціонування на сучасному етапі. *Наукові праці міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. 1(67). С. 94-100. [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1\(67\)-13](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1(67)-13)
56. Ключкович А. Перехід до демократії в Словаччині: динаміка та суперечності суспільно-політичних трансформацій: монографія. Ужгород: АУТДОР-ШАРК, 2019. 416 с.

57. Ключкович А. Перехід до демократії в Словаччині: концептуальні аспекти аналізу. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. К.: «Видавництво «Гілея», 2020. Вип. 153 (№2). С. 439–443.

58. Ключкович А. Політико-культурні аспекти посткомуністичної трансформації словацького суспільства. *Регіональні студії*. Ужгород, 2019. №16. С. 19–23.

59. Ключкович А. Політична участь в Словаччині: основні форми і тенденції розвитку. *Регіональні студії*. Ужгород, 2018. №15. С. 64–69.

60. Ключкович А. Роль третього сектору в демократизації Словаччини. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2018. №19. С. 138–144.

61. Ключкович А. Соціально-політичні розмежування в словацькому суспільстві: основні лінії та особливості впливу в умовах посткомуністичного розвитку. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках*. 2019. Том. 2. № 1. С. 71–78.

62. Кобець Ю. Політична система України в умовах воєнного стану: проблеми ефективності. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2024. Вип. 16. С. 27–33. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpu_Polit_2024_16_6.

63. Кобильник В. Застосування порівняльного аналізу для дослідження сучасної державної політики. «Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2024. Вип. 3(62). DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.62.310913>

64. Кобюк С. В. Політична культура пострадянського простору у контексті утворення інституцій культури. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Культурологія*. 2019. Вип. 31. С. 74–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrk_2019_31_13

65. Коваль З. Національна держава як комплексний механізм стійкості України: правовий аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. Вип. 4. С. 90–95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2016_4_17

66. Козьма В. Політичні ціннісні орієнтації українського середнього класу. *Політичний менеджмент*. 2008. № 1. С. 94–101.

67. Козьма В.В. «Держава добробуту» запорука політичної стабільності (до питання демократичної трансформації українського суспільства). *Практична філософія*. 2015. № 1. С. 3–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pf_2015_1_3

68. Колодій А. Ф. Від «Сірої зони» до кольору сонця: помаранчева революція і демократичний перехід в Україні. *Агора. Вип. 1: Україна – нові перспективи*. Київ: Стило, 2005. С. 9–23.

69. Колодій І. Середній клас, демократичні цінності та політичні преференції: до і після "помаранчевої революції". *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2007. № 3. С. 128–153.

70. Колодій А. Траєкторія демократичного переходу в Україні. *Трансформація в Польщі і в Україні: 1989–2009. Вибрані аспекти*. С. 23–38. URL: <https://political-studies.com/?p=570>

71. Костиця І. О. Політична культура як відображення політико-комунікативної реальності суспільства. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2013. Вип. 14. С. 38-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kmss_2013_14_7
72. Кравець А. Ю. Біополітична інтерпретація типів політичної поведінки: егоїзм, альтруїзм, агресія. *Політикус*. 2016. Вип. 4. С. 17-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2016_4_6
73. Круглий стіл «Політична культура українського суспільства у фокусі соціології (2018–2019)». *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. № 4. С. 18-39.
74. Кукуруз О. В. Взаємозумовленість політичної і правової систем: теоретико-методологічна основа. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2019. Вип. 84. С. 14-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drpn_2019_84_4.
75. Куницький М. П. Зовнішні детермінанти мотивації політичної поведінки в умовах демократизації суспільства. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2017. Вип. 22. С. 80-85.
76. Круглашов А. Інтеграція української політичної науки в Європейський простір. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 3-4. С. 175-186.
77. Куцепал С. В. Структуралістсько-постструктуралістський інструментарій дослідження політичного дискурсу. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 66. С. 232-238. DOI: <https://doi.org/10.30839/2072-7941.2016.78606>
78. Кутуєв П. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології: монографія. Херсон: Гельветика, 2016. 515 с.
79. Лебедева О. В. Психологічна теорія походження держави. *Молодий вчений*. 2015. № 8(2). С. 98-100. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_8\(2\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_8(2)_24)
80. Лясота А. Є. Проблема політичної нестабільності: стратегії підвищення інституційної спроможності перехідних систем на прикладі України. *Політикус*. 2019. Вип. 1. С. 52-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2019_1_11.
81. Маркузе Герберт. Структура інстинктів і суспільство: філос. дослідж. вчення Зигмунда Фрейда / пер. О. Юдін. К.: Ніка-Центр, 2010. 248 с.
82. Марущак О. А. Щодо сучасного розуміння та значення ідеології. *Форум права*. 2020. № 2. С. 92–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
83. Механізм взаємодії суспільства та влади: підручник / А. М. Михненко (кер. авт. кол.), С. О. Кравченко, В. Ф. Мартиненко [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. К. : НАДУ, 2013. 210 с.
84. Милосердна І. М. Аналітичний огляд концепцій політичної влади та особливості її реалізації. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 59. С. 25-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2017_59_5

85. Музика О.Л. Політичні цінності в системі ціннісної регуляції розвитку особистості. *Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: Зб. наук. праць / За заг. ред. М.М.Слюсаревського*. К.: Міленіум, 2008. Вип. 8. С. 209-218.

86. Муляр В. Громадянське суспільство в Україні: до питання про політичну інституціоналізацію. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. № 2. С. 96-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Iipd_2019_2_11

87. Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. К.: ІПіЕНД, 2002. 272.

88. Неліпа Д. В. Системний аналіз в політології. Підручник. К.: Центр учбової літератури., 2013. 304 с.

89. Остапець Ю., Гайданка Є., Ключкович А., Марадик Н. Еволюція партійних систем країн Вишеградської четвірки: досвід для України: монографія. Ужгород: Данило, 2014. 256 с.

90. Остапець Ю. О., Ключкович А. Ю., Ярош Я. Б. Розділ 8. Політичні партії та партійні системи. *Основи громадянського суспільства та політичних знань: навчальний посібник; за заг. ред. В. І. Бортнікова*. 2-ге вид., випр. та доп. Суми: Університетська книга, 2023. С. 355–392.

91. Павко А. Моріс Дюверже засновник сучасної партології. *Віче*. 2010. № 13. С. 28-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2010_13_13

92. Політична влада і опозиція в Україні: порівняльний аналіз із зарубіжними країнами: монографія / за заг. ред. Ф. М. Рудича; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ: ІПіЕНД, 2016. 483 с.

93. Політична система сучасного суспільства: навчальний посібник / [В. В. Мадіссон, Т. І. Кадлубович, Д. С. Черняк, Н. В. Пархоменко] К. : КНУТД, 2015. 229 с.

94. Політична система України: конституційна модель та політичні практики: монографія / кол. авт.: Зеленько Г. І. (кер., наук. ред.) та ін. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с.

95. Політичне поле України у ситуації суспільної кризи: влада, опозиція, політичні партії, громадські організації / за ред. О.М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2020. 264 с.

96. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми: монографія. Вид. 2-ге, доп. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 704 с.

97. Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: Навчальний посібник / Упоряд. М. Лендшел. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2016. 464 с.

98. Політологія: Підручник / за ред. М. Вегеша. К.: Знання, 2008. 384 с.

99. Поліщук І. О. Традиційна політична культура України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2014. № 4. С. 267-269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2014_4_39

100. Попков Д. О. Актуалізація концепції соціальних розмежувань Ст. Роккана та С. Ліпсета в контексті сецесійних загроз. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право.* 2018. № 2. С. 34-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2018_2_8

101. Попков Д. Потенціал політичних партій як інструмент посилення суспільного розколу у вимірі премодернового соціокоду. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії.* 2019. Вип. 25. С. 153-161.

102. Регіональні політичні еліти в Україні: аналіз літератури з проблеми та характеристика емпіричної бази для вивчення феномену (кінець 1991-2018 рр.): [колект. монографія] / за ред. М. С. Кармазіної; НАН України, Ін-т політ. і етнополіт. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ: ІПіЕНД ім. НАН України, 2019. 263 с.

103. Романюк А. С., Литвин В. С., Панчак-Бялоблוצка Н. В. Політичні інститути країн Центрально-Східної Європи: порівняльний аналіз / А. С. Романюк (заг. ред.). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 364 с.

104. Романюк О. І. Російсько-Український воєнно-політичний конфлікт: причини та шляхи розв'язання. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2015. № 3. С. 244-246. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2015_3_36

105. Романюк О. Чи може зріла демократія бути неліберальною? *Політичний менеджмент.* 2009. № 2. С. 73-87.

106. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.

107. Романюк О. Проблема придатності парадигми транзитології до аналізу посткомуністичних трансформацій. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології.* 2012. № 1013. Вип. 21. С. 31-36.

108. Ротар Н. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду: Монографія. Чернівці: Рута, 2007. 472 с.

109. Рудакевич О. Національна політична культура: теорія, методологія, український досвід: монографія. Т.: THEU, 2010. 451 с.

110. Рудич Ф. М. Політична влада та опозиція в Україні: спроба політологічного аналізу. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.* 2015. Вип. 2. С. 5-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2015_2_4

111. Рудич Ф. Політична влада і опозиція в Україні: методологічний контекст. *Віче.* 2013. № 17. С. 18-21. URL: <http://www.viche.info/journal/3841/>

112. Русул О. В. Національна держава в умовах економічної глобалізації. *Гілея: науковий вісник.* 2020. Вип. 154. С. 226-229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2020_154_48

113. Сашук Г. Політична культура інформаційного суспільства : монографія. К.: Вадекс, 2011. 327 с.

114. Свідерська О. Теоретико-методологічні аспекти типологізації політичної поведінки. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2015. Вип. 7. С. 349-355. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2015_7_42

115. Серебро М. В. Сучасна та національна держава: концептуальні основи та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 36(1). С. 10-15. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_36\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_36(1)_4)

116. Середа В. В. Політична культура України: діахронний вимір. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2015. Вип. 9. С. 19-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_sociology_2015_9_4

117. Сіданіч М. О. Особливості переходу від біхевіоралізму до пост-біхевіоралізму у політичній науці США середини XX століття. *Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр.* 2008. Вип. 41. С. 790-798.

118. Скідін Л. О. Театралізовані політичні конфлікти як різновид перформативної соціальної взаємодії. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2014. Вип. 63. С. 15-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2014_63_4

119. Спренне А. Соціологічні теорії політичної поведінки в аналізі впливу релігії на політику. *Соціол. студії*. 2017. № 1. С. 12-20.

120. Стойко О. Інституціоналізація партійних систем постсоціалістичних країн: виклики і перспективи. *Evropský politický a právní diskurz*. 2016. Sv. 3, Vyd. 6. С. 147-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2016_3_6_23

121. Стояновський О. Особливості суспільної комунікації в умовах відкритості політичної влади. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2020. Вип. 28. С. 203-209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2020_28_29

122. Супрун В. М. Корупційна теорія походження держави. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Право*. 2019. Вип. 7. С. 13-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/snslnp_2019_7_5

123. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В. Ф. Солдатенко, Т. А. Бевз, В. П. Горбатенко [та ін.]; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. Київ: Парламентське вид-во, 2009. 535 с.

124. Сучасний політичний дискурс з проблеми багатополісної реструктуризації сучасного світу: монографія / за заг. ред. З. Самчука. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 400 с.

125. Сушко А. І. Політична культура в контексті соціокультурного розвитку суспільства. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 191-199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appol_2018_62_20

126. Тимчук А. Л. Теоретичні аспекти феномена «громадянське суспільство» / А. Л. Тимчук, Н. В. Полторацька. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7, № 12. С. 105-113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2019_7_12_13
127. Тисяча років української суспільно-політичної думки: у 9 т. / голова ред. кол., наук. ред. Т. Гунчак. К.: Дніпро, 2001. Т. 1. 632 с.
128. Тімашова В. М. Кратологія політичного владарювання суспільними справами в транзитній/модернізованій країні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2014. № 2. С. 178-184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2014_2_20
129. Тоффлер Елвін. Нова парадигма влади: знання, багатство й сила /пер. з англ. Н. Бордукова. Х.: Акта, 2003. 688 с.
130. Трансформаційні процеси у країнах Вишеградської групи та України: порівняльний аналіз / за ред. Г. М. Перепелиці. К.: Стилос, 2013. 302 с.
131. Трансформація правової ідеології у контексті сучасних викликів: колект. монографія / Ю. С. Шемшученко та ін.; за заг. ред. Н. М. Оніщенко. Вінниця: Нілан, 2016. 471 с.
132. Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / Авт. колектив: М. І. Михальченко (керівник) та ін. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 440 с.
133. Хома Н. Модернізація парадигми соціальної держави. *Вісн. Нац. техн. ун-ту України "КПІ". Політологія. Соціологія. Право*. 2013. № 3. С. 43-47.
134. Цікул І. Інформаційне забезпечення функціонування політичних інститутів: формування теоретико-методологічного каркасу. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2021. Т. 43. С. 211-219. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2021.43.211-219>
135. Цокур Є. Г. Громадянське суспільство України: тернистий шлях творення. *Politology bulletin*. 2020. Iss. 84. С. 147-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2020_84_13
136. Чабанна М. Неоінституційний підхід до аналізу процесу прийняття політичних рішень. *Політичний менеджмент*. 2010. №2. С. 29-37.
137. Шайгородський Ю. Ж. Ціннісні та міфологічні детермінанти політичної поведінки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2019. Вип. 26. С. 3-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_022_2019_26_3
138. Шайгородський Ю. Поняття «трансформація» як інструмент аналізу соціальних змін. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2010. № 4. С. 51-53.
139. Шевель І. П. Соціальний конфлікт як феномен соціологічного пізнання. *Габітус*. 2018. Вип. 5. С. 105-108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/habit_2018_5_21

140. Шевель І. Сучасний соціальний конфлікт: мікроструктурний підхід Р. Колінза. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2015. № 3. С. 147-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stmm_2015_3_11
141. Шляхтун П. П. Політологічний термінологічний словник / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Київський університет, 2015. 543 с.
142. Шубін С. П. Політичний маркетинговий аналіз сутності сучасного соціально-політичного конфлікту в державі. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 1. С. 115-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2011_1_19
143. Яковлев М. В. Політичні ідеології як концептосфери: можливості міждисциплінарного когнітивно-дискурсивного аналізу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2018. Вип. 34. С. 28-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPPO_2018_34_6
144. Ясінська А. Вплив мотивації як психологічного чинника політичної поведінки на електоральний вибір особи. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2015. Вип. 6. С. 207-214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2015_6_26
145. Almond G. A. Comparative Political Systems. *The Journal of Politics*. 1956. Vol. 18. No. 3. P. 391-409.
146. Carothers T. Democracy Assistance: Political vs. Developmental? *Journal of Democracy*. January, 2009. Volume 20. Number 1. P. 5-19.
147. Emanuele V. Class cleavage electoral structuring in Western Europe (1871-2020). *European Journal of Political Research*. 2024. Volume 63. Issue 2. P. 556-578. URL: <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-6765.12608>
148. Merkel W., Croissant A. Conclusion: Good and Defective Democracies. *Democratization*. 2004. Vol. 11. No. 5. P. 199-213.
149. The Oxford handbook of political methodology. Oxford: Oxford University Press, 2010. 880 p. URL: https://archive.org/details/oxfordhandbookof0000unse_e2z0
150. The Oxford handbook of political theory. Oxford – New York: Oxford University Press, 2006. 883 p.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>
2. Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. URL: <http://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/golovna2/>
3. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: www.nbuv.gov.ua
4. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://www.nplu.org/>
5. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/>

6. Політологія: онлайн-бібліотека. URL: <http://politics.elib.org.ua/>
7. Український незалежний центр політичних досліджень. URL: <http://www.ucipr.org.ua/ua/publikatsii>
8. Український центр економічних та політичних досліджень імені О. Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/>
9. Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/>
10. European Consortium for Political Research (ECPR). URL: <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/>

Навчально-методичне видання

Анатолій Ключкович

**ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 052 – Політологія**

Навчально-методична серія «КАФЕДРА»
№ 88

Ключкович А. Загальна теорія політики: навчально-методичні рекомендації (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 052 – Політологія) / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 88; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород: УжНУ, 2024. 70 с.

УДК 32.01 (076)
ББК Ф01-211 р
К-52